

חלופות אסטרטגיות לרצועת עזה

עפר גוטרמן | 9 באפריל, 2025

תוכן עניינים

2.....	תקציר מנהלים
4.....	הקדמה
6.....	הנחות עבודה
12.....	חלופות אסטרטגיות לרצועת עזה
13.....	האינטרסים הישראליים ברצועת עזה
15.....	מדיניות ישראל
18.....	ניתוח החלופות
18	חלופה א': עידוד הגירה מרצון של האוכלוסייה הפלסטינית
21	חלופה ב': כיבוש וממשל צבאי
25	חלופה ג': המשך המצב הקיים (דחיית החלטות)
26	חלופה ד': שלטון פלסטיני חלופי
33.....	סיכום ומסקנות
37.....	נספח א': התוכנית המצרית לרצועת עזה - "אסטרטגיית השיקום וההתאוששות"
39.....	נספח ב': דירוג החלופות לרצועת עזה באמצעות "חוכמת מומחים"

תקציר מנהלים

בחלוף כשנה וחצי של מלחמה ברצועת עזה, ישראל ניצבת בצומת דרכים ונדרשת לגבש אסטרטגיה רלוונטית ביחס לעתיד הרצועה. לפנייה מנעד עגום למדי של חלופות, כולן בעייתיות במשמעויותיהן ובמידת התכנותן: עידוד "הגירה מרצון" - חלופה שהשלכותיה האסטרטגיות לא נבחנו לעומק בישראל ומידת האפשרות למימושה נמוכה; כיבוש הרצועה והטלת ממשל צבאי מתמשך - שעשויים להסב פגיעה קשה בחמאס, אך ללא יכולת להבטיח את מיגורו, ובמחיר סיכון החטופים הישראליים שבידיו ומחירים נוספים כבדי משקל וארוכי טווח לישראל; הקמת שלטון פלסטיני מתון ברצועה בסיוע בינלאומי וערבי, חלופה שמחירה מבחינת ישראל נמוכים, אך לעת עתה אינה מציגה מנגנון אפקטיבי לפירוז הרצועה ולפירוק נשקו של חמאס; ולבסוף, אפשרות שיוזמות מדיניות וצבאיות לייצוב הרצועה ייכשלו, ויותירו את חמאס בשלטון.

הנחת העבודה לניתוח החלופות היא, שהמטרה של החזרת החטופים מדורגת בקדימות ובעדיפות על פני מיטוט שלטון חמאס ברצועה. לשם תהליך הניתוח המקצועי, הפרדנו בין המתווה לשחרור החטופים לבין החלופות השונות לרצועת עזה, בשאיפה שהוא ייושם ללא קשר לחלופות.

המתח העיקרי שעולה מהניתוח הוא בין הרצון להבטיח את מיטוט שלטון חמאס ופירוק הזרוע הצבאית שלו, לבין המשמעויות הכבדות לישראל הגלומות בכיבוש הרצועה והחזקתה לאורך זמן. במקביל, נראה כי דפוסי מדיניות החוץ החדשים של ממשל טראמפ מחלחלים גם לניהול המשבר ברצועת עזה, כך שמרחב התמרון המדיני של ישראל בסוגיה זו מצטמצם וגוברת תלותו בתכתיבים ובאינטרסים של הממשל. עוד מסתמן, כי בעוד הממשל מחויב לנטרל את האיום הצבאי מצד חמאס, הוא גם מעוניין לראות את סיום המלחמה ברצועה, ולעבור לקידום חזון אזורי של שלום ופריחה כלכלית שישרת את התחרות על ההגמוניה הגלובלית מול סין.

בנסיבות אלו, ההמלצה המסכמת מסמך זה הינה ליישם אסטרטגיה דו-ראשית, המשלבת בין המעשה הצבאי למעשה מדיני: מאמץ צבאי אינטנסיבי ומתמשך, לא רק במטרה לשחוק את חמאס ויכולותיו, אלא גם כדי להניח את התנאים הדרושים לייצוב חלופה שלטונית לחמאס; ובמקביל, יוזמה מדינית לבנייה הדרגתית של חלופה שלטונית-רעיונית מתונה ברצועת עזה, שגם תתרום להצלחת המאמץ הצבאי ותאיץ אותו.

אסטרטגיה זו מחייבת שיתוף פעולה עמוק עם מדינות ערב, ולכן נכון שתיעשה כחלק מהסכם אזורי שיכלול נורמליזציה עם ערב הסעודית ויוביל לסיומו, הלכה למעשה, של הסכסוך הישראלי-ערבי. מבחינת הפלסטינים, האופק המדיני של אסטרטגיה זו הוא עצמאות וריבונות מוגבלים, בעוד ישראל שומרת על חופש הפעולה הביטחוני-מבצעי ועל המשך הפעילות למיגור חמאס ולסיכול איומים מתפתחים ברצועה, תוך שילוב בין אמצעים צבאיים לבין אמצעים כלכליים, משפטיים ומדיניים.

האסטרטגיה המוצעת כאן אומנם מורכבת יותר ליישום, לעומת החלופות החד-ממדיות הנדונות בשיח הישראלי. אולם, אסטרטגיה זו ריאלית מבחינת התכנותה המעשית, ובשונה מהחלופות האחרות היא טומנת בחובה הזדמנות לעצב את רצועת עזה במסגרת ראייה רחבה של האינטרסים הלאומיים, ותוך ניהול סיכונים ומשאבים מושכל ומאוזן יותר: איזון בין הסיכונים והצרכים הביטחוניים ברצועת עזה וביתר הגזרות, מינוף ההזדמנות המדינית לסיום הסכסוך הישראלי-ערבי וליצירת ברית אזורית שתשפר באופן

היסטורי את מצבה האסטרטגי של מדינת ישראל, והתחשבות בהשלכות העמוקות של הסוגיה העזתית על הכלכלה, הפוליטיקה והחברה בישראל.

"בתחום החשיבה המדינית-ביטחונית... חשפה מלחמת יום הכיפורים את הניגוד בין התפתחות מרשימה, שחלה אצל חלק ממדינות ערב, ובעיקר מצרים, מאז מלחמת ששת הימים, ובין התנוונות החשיבה הפוליטית-בטחונית הישראלית. בתחום זה היתה ההפתעה האמיתית של מלחמת יום הכיפורים... אם אפשר היה לצפות לכך, שבעקבות התדהמה הלאומית תגבש ההנהגה הפוליטית הישראלית היפותזות חדשות על היריב, על עצמה ביחס ליריב ועל מערכת יחסיה עם ארצות הברית - בעלת בריתה היחידה - מערכת היפותזות שתשקף את המהפך בתחומים אלו שתחילתו במלחמה - הרי שסיכוי זה לא התממש".

צבי לניר, ההפתעה הבסיסית: המודיעין במשבר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, קו אדום, 1983, עמ' 97.

הקדמה

מאז אוקטובר 2023 מצויה מדינת ישראל במלחמה ברצועת עזה, בעקבות מתקפת הטרור הרצחנית שביצע חמאס ב-7 באוקטובר. ממשלת ישראל הציבה שלוש מטרות למלחמה ברצועה: מיטוט שלטון חמאס, השמדת יכולותיו הצבאיות, והשבת החטופים.

ב-19 בינואר 2025 נכנסה לתוקפה הפסקת אש בין ישראל לבין חמאס. זאת כחלק מיציאתה לדרך של עסקה שניה בין שני הצדדים להשבת החטופים הישראליים בתמורה לשחרור אסירים פלסטיניים, נסיגה הדרגתית של נוכחות צה"ל מהרצועה, ומתן אפשרות לפלסטינים לשוב לבתיהם בצפון הרצועה. כחודש לאחר מכן, ב-18 במאס, סיימה ישראל את הפסקת האש ושבה לתקוף ברצועה.

במקביל, חזרתו של הנשיא טראמפ לבית הלבן טרפה את הקלפים ביחס לרצועת עזה. מצד אחד, טראמפ העלה מחדש וביתר שאת את אופציית הנורמליזציה בין ישראל לבין ערב הסעודית, שאמורה לכלול הידרשות מדינית לסוגיה הפלסטינית. מצד שני, נשיא ארצות הברית הציג רעיון לפינוי כלל האוכלוסייה הפלסטינית מהשטח, כחלק מחזון חדש לרצועה.

בתווך ניצבות מדינות ערב, שהתייצבו בחזית אחידה לשלילת רעיון "ההגירה מרצון" ומנסות לקדם חזון חלופי של ייצוב הרצועה באמצעות מנהל טכנוקרטי פלסטיני ופרויקט שיקום אזרחי, שלא יחייב פינוי אוכלוסייה. במקביל, ערב הסעודית מחזקת את דרישתה ל"סלילת נתיב לכינון מדינה פלסטינית", כחלק מהתנאים לנורמליזציה עם ישראל.

בינתיים, כוונותיה האסטרטגיות של ממשלת ישראל הנוכחית ביחס לרצועת עזה, בטווח הזמן הקצר והארוך, נותרות מעורפלות. ראש הממשלה בנימין נתניהו אימץ את תוכנית פינוי האוכלוסייה של הנשיא טראמפ כמדיניות הרשמית החדשה של ישראל ל"יום שאחרי", אך ממשיך לדבוק בטענתו כי הנורמליזציה עם ערב הסעודית תצא אל הפועל ובטווח הזמן הקרוב.

לא ניתן להתעלם גם מההשפעה של הסנטימנט הרחב בקרב הציבור הישראלי על המדיניות הישראלית בנוגע לרצועת עזה. אירועי ה-7 באוקטובר חרטו בנפש הציבור בישראל צלקת שתשפיע לאורך זמן על העמדות ביחס לאופי הסכסוך עם הפלסטינים ועל שולי הביטחון הנדרשים מול רצועת עזה ויהודה ושומרון. מן העבר השני, סביר להניח שגם ההרס הנרחב של המרחב האזרחי ברצועת עזה והיקף ההרוגים בה ישפיעו באופן מהותי על עמדות הציבור הפלסטיני. בינתיים, בשטח, המלחמה שינתה ללא הכר את נופה של רצועת עזה, ולמעשה החריבה את רובה ויצרה מציאות גאוגרפית ודמוגרפית חדשה, שעוד מוקדם להעריך את מלוא השלכותיה לשנים הבאות.

לצד כל אלו, עתידה של רצועת עזה ועתידה של ישראל ביחס לרצועת עזה לא יתעצבו במנותק מההתרחשויות במערכת האזורית ובמערכת הפלסטינית בכללותה. המלחמה ברצועה התרחבה למחרת ה-7 באוקטובר לזירות נוספות, ותוצאותיה משנות את פני המזרח התיכון ואת יחסי הכוחות בין השחקנים השונים באזור, ויקרינו בתורם על הזירה הפלסטינית.

בעוד גורלה של רצועת עזה נותר פתוח, עומדת בעינה עובדה אחת בולטת והיא כי חמאס נותר, הלכה למעשה, הכוח השלטוני והצבאי במקום. מצב זה, לצד היעדרה של חלופה כלשהי שתוכל לאיים על שלטון

חמאס, ולצד אי השבתם של כל החטופים לישראל, מבטאים את **כישלונה של ישראל עד כה להשיג את מטרת המלחמה שהציבה לעצמה.**

המשך קיומו ושלטונו של חמאס ברצועת עזה הוא הרה אסון לישראל. הוא מותיר בעינו את הסיכון הישיר לביטחון תושבי מערב הנגב, ויכול להקרין גם על נכונותם של תושבי האזור לחזור לישובים ולשקם את המרחב. מעבר לכך, חמאס פועל באופן נמרץ לשווק את נרטיב הניצחון באמצעות עמידה עיקשת ואיתנה של ההתנגדות (צמוד), מבלי שגורם כלשהו מציב לו תחרות בתוך הרצועה. זאת, כאשר במקביל, רעיון ההסדרה ביהודה ושומרון חווה גם הוא נסיגה. בנסיבות אלו, רעיון ההתנגדות צפוי להעמיק שורש בחברה הפלסטינית, ועצם שרידותו של הארגון עלולה לתרום גם לחיזוק רעיון ההתנגדות ברחבי המזרח התיכון.

בצל הנסיבות המורכבות הללו, עולה ביתר תוקף השאלה שנותרה פתוחה לאורך כל חודשי המלחמה - "מה עושים עם עזה?" שאלה זו, המומשגת לרוב כשאלת "היום שאחרי" שלטון חמאס ברצועה, עוסקת בדילמה **כיצד ניתן לעצב ברצועת עזה מציאות אסטרטגית טובה יותר לשנים קדימה עבור מדינת ישראל?** מסמך זה מציג את החלופות השונות העומדות על הפרק, בוחן את המשמעויות של החלופות השונות, את הסיכונים וההזדמנויות הגלומים בהן, ואת מידת הלגיטימציה וההתכנות של כל אחת מהחלופות.

המסמך נפתח בהנחות עבודה על אודות המצב הקיים, מגדיר אינטרסים אסטרטגיים של מדינת ישראל בהקשרי הרצועה, ולאור הנחות העבודה והאינטרסים מנתח את החלופות הקיימות. כל חלופה נבחנת לאור משמעויותיה (הצבאיות, הכלכליות, המשפטיות והמדיניות), ולאור מידת ישימותה.

ניתוח החלופות התבצע במספר שיטות: ראשית, מסקנות העבודה נדונו בדיוני חשיבה ועמדו לביקורת עמיתים, במסגרת המכון למחקרי ביטחון לאומי.¹ שנית, החלופות נדונו במספר מפגשי שיח עם מומחים שונים במדינות המערב ובמדינות ערב. בנוסף, נעשה שימוש בפלטפורמת חוכמת המומחים של התוכנית הפלסטינית במכון למחקרי ביטחון לאומי (הכוללת עשרות חוקרים ישראליים המתמחים בזירה הפלסטינית), כדי לקבל את חוות דעתם המדורגת בניקוד, ביחס לחלופות השונות.

¹ המחבר מבקש להודות לכל אנשי המכון שתרמו בהערותיהם והארותיהם למסמך: תמיר הימן, אודי דקל, עופר שלח, קובי מיכאל, יוחנן צורף, תמי קנר, יואל גוז'נסקי, אופיר וינטר, אמירה אורון, אסטבן קלור, ענת קורץ. כמו כן, המחבר מבקש להודות לראם כהן ולנוי שלו על סיועם בהכנת העבודה.

הנחות עבודה

חמאס שומר כיום על אחיזתו השלטונית והצבאית ברצועת עזה

הלחימה של צה"ל ברצועת עזה פגעה משמעותית במסגרות הצבאיות של חמאס (למעט בדיר אלבלח ובמחנה הפליטים נציראת שבמחוז ח'אן יונס, מחשש לפגיעה בחטופים המוחזקים שם). המשמעות הצבאית הינה כי יכולתו של חמאס לבצע פעולות רחבות היקף נטרלה בעקבות שחיקתם של המערכים הקרקעיים והיכולת הרקטית של הזרוע הצבאית.

אולם, ישראל לא הצליחה לנטרל את יכולתו של חמאס להמשיך לפעול בדפוסי טרור וגרילה נגד כוחות צה"ל בשטח הרצועה באופן אפקטיבי, גם אם ספוראדי. כמו כן לא נשללה יכולתם של ארגוני הטרור ברצועה להוציא לפועל פיגועים חוצי גבול נגד יעדים ישראלים. זאת, עקב יכולת שיורית, אך רחבה, שנותרה לחמאס בשטח, כמו גם הימצאותן של הנהגות חמאס מחוץ לשטח הרצועה. בתוך כך בולטת תשתית המנהרות של חמאס, שבשל אורכה יוצא הדופן (מאות ק"מ), עשרות אחוזים מתוכה לא הוצאו מכלל שימוש ומאפשרים תנועה בין אזורים ומסתור לפעילים ולאמצעי לחימה.

עוד טרם כניסתה של הפסקת האש לתוקף וביתר שאת לאחריה, החל חמאס למלא מחדש את שורות לוחמיו בפעילים חדשים, ומנצל את ההפוגה בלחימה להיערכות לחידושה. זאת, באמצעות מלכוד שטחים (בין היתר תוך שימוש בנפלים רבים של צה"ל, הפזורים בשטח) והלאמת סיוע הומניטרי שנכנס לשטח, אשר מאפשר לו גביית כספים מהאוכלוסייה עבור חלוקתו, ובאמצעותה לשלם משכורות למתנדבים ומתגייסים חדשים.

מבחינה אזורית, ברחבי הרצועה נפגעה היכולת של חמאס להפעיל את מערכיו השלטוניים ולשמר שליטה אזורית אפקטיבית, בשל הרס מבני השלטון ורדיפתם של פעילי החמאס על ידי צה"ל. עם זאת, בהיעדר חלופה לשלטון חמאס, הארגון ממשיך לאורך כל המלחמה להיות הריבון בפועל. אנשיו שולטים בסיוע הנכנס לרצועה ובאופן חלוקתו וגובים מס על הסחורות הנכנסות, משפיעים באמצעות הרתעה ואליומות על המחירים בשווקים ופועלים לשמירת הסדר הציבורי ולרדיפת משתפי פעולה עם ישראל.²

מבחינה עממית, חמאס שולט אפקטיבית בכל חלקי רצועת עזה על בסיס פעילים של הארגון המפגנים נוכחות מרמת המסגד והשכונה, מפעילים את מערכי הדעווה ומגישים סיוע סוציאלי לאוכלוסייה לצד פעילות אינדוקטרינציה. במקביל, חמאס פועל לקדם תהליכים ראשוניים של החזרת הרצועה לשגרת חיים, דוגמת חידוש שנת הלימודים, פתיחה מאולתרת של בתי ספר והגדלת הפריסה של המשטרה האזורית.

המשמעות של המשך שליטתה של חמאס על רצועת עזה חמורות. מעבר לסיכונים הישירים והמיידיים שהיא מציבה, בעצם המשך קיומו כישות שלטונית ותנועתית מוביל ברצועת עזה, יש בשליטתו כדי לחזק את נרטיב הניצחון על ישראל ולחזק את אתוס המאבק וההתנגדות לה בקרב החברה הפלסטינית.³

אין כיום אלטרנטיבה פנימית לחמאס ברצועת עזה

קשה לאמוד באופן מהימן את נתוני התמיכה הציבורית בחמאס בקרב תושבי רצועת עזה. שורת סקרים שנערכו במהלך 2024 הצביעו על אודות היקפי תמיכה שלא עלו על שליש מהציבור. זאת, אשר לשאלות הנוגעות למידת התמיכה בחמאס, במנהיגיו, ובהעדפתו כחלופה השלטונית ביום שאחרי. עם זאת, ראוי להדגיש את פוטנציאל ההטיות בסקרים אלו (כפי שמתקף גם ממידת השונות הגדולה יחסית ביניהם),

² אליאור לוי, "הלחץ הביזה והשליטה: מה שלא מספרים לכם על הסיוע ההומניטרי לעזה". שובר חומות: פרק 2, כאן 11, 6 בדצמבר, 2024. [קישור](#)

³ קובי מיכאל, "השאלה שטרם נשאלה - האם בכלל ניתן לשקם את רצועת עזה בתנאים הקיימים, ומה אם לא?". המכון למחקרי ביטחון לאומי, במת מדיניות, עדכן אסטרטגי, גיליון 1, כרך 28, ינואר 2025. [קישור](#)

ואת פוטנציאל השינויים בעמדות הפלסטינים תושבי רצועת עזה, לאור העובדה שהסקרים נערכו בעת מלחמה ובזמן שהנסקרים שוהים במחסות ההומניטריים.⁴

מנגד, ניתוח שיח ברשתות החברתיות העזתיות מעלה תמונה של פגיעה משמעותית מאוד בלגיטימיות של המשך השליטה של חמאס ברצועה. יש בנמצא כתבות עיתונאיות המדווחות על אדות כעס בקרב תושבים ברצועת עזה כלפי הארגון בעקבות המלחמה והשלכותיה, ויש גם פוסטים של תושבי עזה ברשתות חברתיות המחזקים רושם זה.⁵ בסוף מארס 2025 אף החלו להתעורר במוקדים שונים ברצועת עזה מחאות של מאות אלפי תושבים נגד שלטון חמאס, בעקבות קטיעת הפסקת האש וחידוש הלחימה, ובמהלכן דרשו המוחים להפסיק את המלחמה ואף לסיים את שלטון חמאס.

מן הצד השני, חשוב להכיר בכך שחמאס אינו תופעה חיצונית, חדשה או חולפת בהווה הפלסטינית ועוד יותר מכך בזו הרצועתית, אלא היא נטועה בה באופן שורשי ועמוק. חמאס נולד ברצועת עזה, אנשיו הם בני המקום ופועלים ברשתות משפחתיות, לא רק ארגוניות. במשך עשרות השנים של קיומו, השכיל חמאס להטמיע בחברה הפלסטינית את התודעה הפוליטית הדתית-לאומנית מבית מדרשו, באמצעות פעולות נרחבת בכל תחומי החיים (בפרט במערכות הדת והחינוך, במרחב הציבורי וברשתות צדקה). הדור שגדל ברצועת עזה בשני העשורים האחרונים, שבהם שלט חמאס באזור שלטון ללא מיצרים וללא אופוזיציה של ממש, אינו מכיר אלטרנטיבה לחמאס.

על רקע זה, חשוב גם לציין כי עד עצם היום ובשום שלב לאורך המלחמה, לא הופיעו בחברה הפלסטינית ביטויים של חשבון נפש וביקורת עצמית בעקבות מתקפת ה-7 באוקטובר. המעשים הנפשעים של חמאס (ושל הגל השני של אספסוף שהגיע לאחר מתקפת הנוח'בה), נהדפים כמעשים של יחידים, כתגובות מתבקשות על "פשעי הכיבוש", ובעיקר כעלילות שקריות.⁶

המצב האזרחי ברצועה אינו בר קיימא ללא שיקום נרחב, אך עתידו של השיקום לוט בערפל⁷

הרס פיזי ותשתיות דיור: היקפי ההרס האזרחי ברצועת עזה עצומים. בצפון ובמרכז הרצועה ממדי ההרס רחבים יותר, בהתאמה לאזורים שבהם פעל צה"ל באופן קרקעי. לפי נתוני המשרד לעבודות ציבוריות בעזה, הפועל תחת ממשלת חמאס, נכון לסוף דצמבר 2024, כ-70 אחוזים ממגזר הדיור נחרבו (כ-170,000 יחידות דיור נהרסו לחלוטין, 80,000 מבני מגורים נהרסו חלקית); הנזק ברצועה מוערך בעשרות מיליארדי דולרים, כולל תשתיות פיזיות לרבות צירים ראשיים דוגמת ציר סלאח א-דין. כ-80 אחוזים מדרכי הגישה בין המחוזות השונים ברצועה נהרסו כליל.

חשמל: לפי נתוני OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs) ונתוני המכון למחקרי ביטחון לאומי, טרם המלחמה הייתה אספקת החשמל מוגבלת לכ-4 – 8 שעות ביום, וכעת כמעט כל רשת החשמל קרסה. תחנת הכוח היחידה בעזה נפגעה קשות, ויכולת הייצור מצטמצמת להסתמכות על גנרטורים מקומיים ודלק המועבר דרך מצרים.⁸

⁴ קובי מיכאל, "סקר, סקר, (אל) תרדוף – מה מלמדים סקרי דעת קהל בקרב החברה הפלסטינית?". המכון למחקרי ביטחון לאומי, מבט על, גיליון 1907, 29 באוקטובר, 2024. [קישור](#)

⁵ אורית פרלוב, "מגמות בשיח הציבורי בזירה הפלסטינית". מבט על, גיליון 1957, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 9 במארס, 2025. [קישור](#)

⁶ Michael Milshtein, "After the cease-fire deal: The Palestinians experienced a Nakba, but feel victorious". Ynet, 2 February, 2025. [Link](#)

⁷ תמונת הנתונים בנושא ממדי ההרס וההרג בעזה משתנה ומתעדכנת באופן תדיר. הנתונים המוצגים כאן נכונים למארס 2025.

⁸ עדכון מצב הומניטרי מס' 247 | רצועת עזה. OCHA (משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים), 17 בדצמבר, 2024. [קישור](#)

מים ובריאות: לפי נתוני WHO (World Health Organization) ו-OXFAM (Fighting Inequality to End Poverty and Injustice), מערכות המים ברצועה הושבתו כמעט לחלוטין עקב נזק למתקני ההתפלה והבארות המרכזיות. אספקת מי השתייה תלויה כעת כמעט לחלוטין במשאיות מים ובהובלת מכלים ממקורות חיצוניים. כמו כן, למעלה מ-60 אחוזים ממערכת הביוב נפגעה, מה שגורם לזיהום מקורות מים ולסיכון בריאותי חמור.

אספקת מזון: לפי נתוני אונר"א ו-WFP (UN World Food Program), החקלאות המקומית נפגעה משמעותית עקב הרס שדות ומחסור בדלק להפעלת מערכות השקיה. קיים מחסור חמור במוצרי יסוד, כולל קמח, שמן ובשר, המעורר בקרב ארגונים בינלאומיים חשש ממקרי מוות מתת-תזונה. כך, כ-80 אחוזים מהאוכלוסייה נסמכת כיום על סיוע הומניטרי ישיר.

מערכת הבריאות: לפי נתוני משרד הבריאות של חמאס, מתחילת הלחימה נהרגו מעל 50,000 איש ונפצעו מעל 113,000 (מתוך אוכלוסייה של כשני מיליון). גם הסיכון למגפות עולה בעקבות העובדה שגופות רבות עדיין קבורות בין ההריסות. לפי נתוני רפאים ללא גבולות והצלב האדום, מרבית בתי החולים נפגעו, ואלו שנותרו פעילים פועלים בתפוסה של למעלה מ-300 אחוזים מהקיבולת. קיים מחסור חמור בתרופות ובציוד רפואי קריטי, כולל אנטיביוטיקה, ציוד ניתוחי ואינסולין. בנוסף, מגבלות על יציאת פצועים לטיפולם מחוץ לרצועה מקשות על מתן טיפול הולם.

כלכלה מקומית: לפי נתוני הבנק העולמי וקרן המטבע הבינלאומית, כ-90 אחוזים מהתעשייה המקומית חדלה לפעול, לרבות אזורי תעשייה מרכזיים במזרח העיר עזה. קריסת המגזר הפרטי ושיתוק המסחר גרמו לאבטלה המונית (לפי אומדנים, שמונים אחוזים מפוטנציאל המועסקים מובטל). הפעילות הכלכלית ברצועה מתרסקת כעת בעיקר במסחר הומניטרי מוגבל דרך מצרים.

נוכח ממדי ההרס הנרחבים של תשתיות החיים ברצועת עזה, היא נחשבת כיום בעיני רבים בלתי ראויה למגורי אדם ברובה הגדול. בהיעדר שיקום, מציאות זו תשמש מאין לרדיקליזציה נרחבת של האוכלוסייה ולתרחישי כאוס ואסונות הומניטריים, שיונחו גם לפתחה של ישראל.

שיקום אזרחי של עזה יחייב עלויות של עשרות ויש הטוענים אף מאות מיליארדי דולרים, ומלאכת השיקום תארך שנים. אך שאלות בדבר מקורות המימון והמוטיבציות לשיקומה של רצועת עזה נותרות פתוחות. במידה רבה, שאלות אלו פוליטיות יותר מאשר כלכליות. מידת הנכונות של מדינות האזור והעולם להירתם למימון השיקום האזרחי תהיה תלויה באופק הפוליטי ברצועת עזה, ובזהות הריבון בה – חמאס, ישראל (בתרחיש כיבוש והשלטת ממשל צבאי), הרשות הפלסטינית, או גורם פלסטיני אחר שאינו חמאס.

ישראל יכולה לדכא את חמאס בעזה באמצעים צבאיים בלבד, אך לא למגר

לפי המדווח בתקשורת, תוכניות המלחמה המעודכנות של צה"ל כוללות כיבוש מלא של הרצועה והטלת ממשל צבאי, כדי לקדם את היעד של מיגורו של חמאס כליל.⁹ הערכת ההישג, אם צה"ל יפעל לממש את התוכניות, תהיה תלויה במספר רכיבים, חלקם חיוביים וחלקם שליליים:

א. לחיוב: צה"ל נמנע מפעולה באזורים מסוימים ברצועת עזה בשל חשש לחיי החטופים, מה שהקל על חמאס לשמר את נוכחותו באותם אזורים. ככל שיתקדם התהליך לשחרור חטופים נוספים, יפחת האילוץ על יכולת הפעולה של צה"ל. כמו כן, בהנחה שממשל טראמפ ימשיך לתמוך במהלך הצבאי של ישראל, הוא יספק לה גב מדיני רחב מאשר בעבר ללחימה בעצימות גבוהה יותר ולהתמודדות בזירה המדינית והמשפטית.

⁹ "חמאס יתקפל? הודלפה התוכנית לכיבוש עזה והיא הולכת להיות אכזרית". מעריב, 28 בפברואר, 2025. [קישור](#)

ב. לשלילה, פגיעה אנושה ומתמשכת בתשתית השלטונית, הצבאית והתנועתית של חמאס ברצועה, במודל "כיסוח הדשא" של יהודה ושומרון, תחייב כיבוש כל הרצועה והשקעת כוחות מאסיבית של מספר אוגדות ולמשך פרק זמן של שנים, לשם השתלטות על השטח כולו, טיהור ואחזקתו. זאת, אל מול פערי הסד"כ של צה"ל, השחיקה הניכרת של כוחותיו הניכרת גם בתפקוד הצבאי,¹⁰ הצורך בהקצאות סד"כ גם לגזרות "חמות" אחרות (קונקרטי כרגע בגזרת יהודה ושומרון וניתן גם התחממות מחודשת בגזרת לבנון על רקע אתגרי יישום הסכם הפסקת האש שם, או התחממות בגבול הסורית), ולצד אלו - ההאטה הכלכלית בעקבות המלחמה המתמשכת, שתעיב גם היא על היכולת לגייס את המשק להמשך לחימה שכזו לאורך זמן.

בהתבסס על הבנות אלו, הנחת העבודה במסמך זה הינה כי היה ותוטל עליו משימת כיבוש הרצועה, צה"ל יהיה מסוגל לדכא באופן משמעותי ולאורך זמן את חמאס, למנוע ממנו ליישם את שלטונו ולפגוע קשות בתשתיותיו הצבאיות. עם זאת, להישג יתלוו מחירים כבדים לכלכלה הישראלית, לחברה הישראלית, ובמידה מסוימת גם לניהול הסיכונים הביטחוניים בגזרות האחרות. וגם בתרחיש זה, הדיכוי הצבאי של חמאס לא יביא למיגורו המוחלט, אלא להסרת האיום האסטרטגי שלו על מדינת ישראל. ככל שישאר תרצה בכך, המהלך יקנה זמן למאמץ לבנות אלטרנטיבה מתונה לחמאס ברצועת עזה.

אין חפיפה מלאה בין האינטרסים של ממשל טראמפ לבין אלו של ממשלת ישראל בנוגע לרצועה

ממשל ביידן הניח בשלבים מוקדמים יחסית של המלחמה יוזמה שכרכה הסדרה ברצועת עזה עם נורמליזציה בין ערב הסעודית לישראל, כמנגנון יציאה מהמלחמה והסדרה ב"יום שאחרי". הכריכה בין שתי הסוגיות הביאה לידי ביטוי הכרה בכך שלאחר ה-7 באוקטובר, ערב הסעודית, כמובילת המחנה הערבי כיום, לא תוכל להתקדם ליישוב הסכסוך הישראלי-ערבי בלי קידום תנאים להקמתה של מדינה פלסטינית. בה בעת, הסדרה של יחסי הישראליים והפלסטינים לא תוכל להתממש בלי מעטפת אזורית, שתקנה תמורות נוספות לישראל וערבויות לפלסטינים. קונקרטי בהקשרי רצועת עזה, יוזמת ביידן אמורה הייתה לרתום את מדינות ערב להשקעת משאבים כספיים ואחרים, כדי לסייע בייצובה ושיקומה של הרצועה.

עלייתו של ממשל טראמפ, בינואר 2025, טרפה את הקלפים בנוגע לאופק המדיני של רצועת עזה. הנשיא האמריקני הציב שורת יעדים מרחיקי לכת, אך סותרים זה את זה, ביחס לרצועת עזה. מן הצד האחד, רצון בסיום המלחמה והגעה להסכם עם ערב הסעודית, שברי כי יהיה חייב לכלול הכרה מדינית ברמה כלשהי בזכויות הפלסטינים, ומצד שני, השתלטות אמריקאית על רצועת עזה, שצריכה לעבור דרך פינוי כלל אוכלוסייתה הפלסטינית. בראיון שהעניק שליח הנשיא טראמפ למזרח התיכון, סטיבן ויטקוף, בסוף מארס, הוא הביע הבנה לחדוש הלחימה של ישראל נגד חמאס, אך גם עמד על הצורך לקדם הסדרה פוליטית ברצועה, וזאת בלי לפסול את השתלטות חמאס בסדר החדש – אם יתפרק ממשקו.¹¹ מדבריו עולה כי סיום המלחמה ומעבר לשלב הייצוב של רצועת עזה חשוב ממספר טעמים: שמירה על יציבותן של מצרים וירדן

¹⁰ בחודשים האחרונים לחימה, שחיקת הכוחות ניכרה בתפקוד של צה"ל: היחידות עמדו בעומס חסר תקדים של לחימה בלתי נפסקת מעל לשנה. דיווחים אמינים מצביעים על התרופפות משמעת, עדיבה של קצינים בדרגות הביניים שגם צה"ל מודה שהיא גובלת במשבר של ממש, במספרים גדלים והולכים של "סרבנות אפורה" בהתייצבות למילואים ובתופעות של פגיעה במוסר הלחימה עד כדי הרג אזרחים, הרס שלא לצורך של מבנים ותשתיות, ביזה וביזוי של האוכלוסייה האזרחית. תופעות אלה, שאף מונצחות ברשתות החברתיות, אינן זוכות לטיפול של ממש מצד בדרגי הפיקוד השונים.

¹¹ Tucker Carlson, "Steve Witkoff's critical role in negotiating global peace, and the warmongers trying to stop him" [Video], YouTube, The Tucker Carlson Show, March 24, 2024. [Link](#)

והנחת התנאים להרחבת הסכמי אברהם, שמן הסתם כוללת את ערב הסעודית, במטרה להקים גוש כלכלי מזרח-תיכוני משגשג, שיהווה משקל נגד לאיחוד האירופי.¹²

בניתוח אינטרסים קר, נראה כי ההסכם עם ערב הסעודית עדיף באופן מובהק לממשל טראמפ על פני "האופציה הנדל"נית" ברצועת עזה, מטעמים גאואסטרטגיים וכלכליים משמעותיים: הוא אמור להניב עסקאות בשווי עשרות ומאות מיליארדי דולרים לארצות הברית (ובתוך כך סביר על פי הניסיון מ'הסכמי אברהם', כי גם תאגיד טראמפ יגזור קופונים)¹³, ולאפשר לממש את יוזמת IMEC (מסדרון תשתיות כלכלי בין אירופה לאסיה דרך המזרח התיכון), שתציב תחרות ליוזמת ה-Belt and Road של סין, ותחזק את ההשפעה האמריקאית במרחב שבין המזרח התיכון למזרח הרחוק. עם זאת, ממד אי-הוודאות העמוק בנוגע למדיניותו של הנשיא טראמפ פוגעת ברמת הסמך של הנחה זו.

בעולם הערבי יש קונצנזוס בנוגע לצורך בשלטון פלסטיני ברצועה, אך אין הסכמה על זהותו

מדינות ערב מתנגדות בכל תוקף למימוש רעיון ההגירה של תושביה הפלסטיניים של רצועת עזה. נראה כי מלבד הקונצנזוס בסוגיה זו, הן חלוקות על יתר השאלות בנוגע לעתידה של רצועת עזה. מורכבות זו באה לידי ביטוי בוועידת הפסגה הערבית שהתכנסה ב-4 במאס. על פניו, מסרי הוועידה הציגו חזית אחידה בנוגע לעקרונות ההתמודדות עם דילמות רצועת עזה ביום שאחרי המלחמה:

א. **"הפקעת" ההובלה של שיקום עזה והסוגייה הפלסטינית מידי הפלסטינים והעברתם ל"וועידה ערבית אסלאמית" בראשות ערב הסעודית.**

ב. **שיקום רצועת עזה לא יתקדם כל עוד חמאס שולט פוליטית וצבאית ברצועת עזה.** הוועדה למימון השיקום תתקיים, אם בכלל, באפריל 2025 **רק לאחר שיובהר עתיד שלטון החמאס.**

ג. **רצועת עזה העתידית תתבסס על משטר פוליטי אחד, חוק אחד ונשק אחד.**

ד. **העמדה הערבית חוזרת לרשות הפלסטינית ככוח המרכזי שינהל בעתיד את רצועת עזה** (המשטרה הפלסטינית תוכשר במצרים וירדן), **לאחר תקופת ביניים של ניהול הרצועה על ידי "וועדה אזרחית".**

ה. **התוכנית המצרית לשיקום עזה כתוכנית הבלעדית.**¹⁴

בפועל, הוועידה לא הסתיימה בהחלטות משמעותיות, בשל מספר גורמים ובראשם חילוקי הדעות הפנימיים בין משתתפיה, וככל הנראה גם הצבת העקרונות כנקודת פתיחה למשא ומתן עם ממשל טראמפ. חילוקי הדעות בלטו עוד בשבועות שטרם כינוסה:

- **מצרים מתמקדת בתיווך בין החמאס והפתח, ובנוסחאות ביניים מוסכמות ביניהם לניהול רצועת עזה.**
- **ערב הסעודית מעוניינת בחיסול השלטון והזרוע הצבאית של חמאס והגליית הנהגת הארגון מרצועת עזה.**

¹² פנסה ענברי, "המתווה האמיתי של ויטקוף". זמן ישראל, 26 במאס, 2025. [קישור](#)

¹³ איתן אבריאלי, "חתן השמחה: שיטת ג'ארד קושנר לדיפלומטיה למטרות רווח". דה מרקר, 3 במאס, 2025. [קישור](#)

¹⁴ [Link](#) Embassy of Egypt, Washington DC. Gaza Recovery, Reconstruction & Development Plan.

- **איחוד האמירויות מעוניינת ברפורמות עמוקות ברשות הפלסטינית ובבנייה מחדש של מערכת החינוך ברצועת עזה.**
- **קטר מעוניינת בהבטחת שרידותו הפוליטית והצבאית של חמאס והישארותו חלק מניהול רצועת עזה.**

עתיד הרצועה יושפע גם מהמאבק הרעיוני באסלאם הסוני, שצפוי לגבור בעקבות מלחמת ה-7 באוקטובר

מלחמת ה-7 באוקטובר יצרה גלי הדף במזרח התיכון, שעוד מוקדם להעריך את מלוא השפעותיהם. מה שנראה כהיחלשות, זמנית לפחות, של הציר האיראני, עשוי להוביל לעליה מחדש של יריבויות ומאבקים באסלאם הסוני, בין מחנה האסלאם הרדיקלי לבין המחנה המתון. עלייתו של משטר חדש בסוריה, בעל אוריינטציה אסלאמיסטית וזיקה לטורקיה שבהובלת ארדואן, עשוי להוות סנונית לגל חדש של אסלאם פוליטי קיצוני בעולם הסוני, שעשוי להקרין גם על עיראק, ירדן ויהודה ושומרון, ובתרחיש מקסימליסטי - ליצור "סהר סוני", שיערער את יציבותם של המשטרים המקומיים.

במילים אחרות, בחסות המלחמה נפתחים מחדש ומתערערים הדינמיקות ומאזני הכוח המוכרים בין הצירים האזוריים השונים - הציר האיראני-שיעי, ציר האסלאם הפוליטי הסוני, והציר הערבי המתון. מאבקים אלו, ומאזני הכוח החדשים שיתעצבו במסגרתם, ישליכו גם על הזירה הפלסטינית ובכלל זה על האוריינטציה האזורית של חמאס ושל המערכת הפלסטינית כולה, אשר מאז ומתמיד פעלו בסבך האינטרסים האזורי בניסיון לאזן ביניהם.

חלופות אסטרטגיות לרצועת עזה

רשימת החלופות האסטרטגיות לרצועת עזה גובשה דרך סריקה רחבה של החלופות השונות שעלו בשיח הישראלי, הערבי והבינלאומי – הן יוזמות קונקרטיות שהעלו גורמים רשמיים, והן הצעות שהעלו מכוני מחקר ובעלי דעה. את כלל ההצעות והיוזמות השונות ניתן לארגן לפי ארבע חלופות ראשיות:

- א. **עידוד הגירה מרצון** - פינוי רובה ככולה של האוכלוסייה הפלסטינית מרצועת עזה, והחלת ריבונות ישראלית או אמריקאית עליה. חלופה זו, שהייתה מחוץ למסגרת הדיון הנורמטיבי, הפכה זמן קצר לאחר חזרתו של הנשיא טראמפ לשלטון למדיניות הרשמית של ארצות הברית וישראל.
- ב. **ממשל צבאי** - כיבוש צבאי ישראלי של רצועת עזה, או של חלקים ממנה, לאורך זמן.
- ג. **המשך המצב הקיים** - חלופה זו הינה למעשה נגזרת של מציאות שבה ישראל תימנע מקידום יוזמות צבאיות או מדיניות ברצועת עזה, או תישל במהלכה וביוזמות שתנסה לקדם.
- ד. **שלטון פלסטיני חלופי** - חלופה זו עוסקת בהצמחתו של ממשל פלסטיני מתון, בסיוע ערבי ובינלאומי, שיתפוס את מקומו של חמאס בניהולה של רצועת עזה.

מנעד החלופות המנותח במסמך זה משמיט מספר חלופות שעולות בשיח, אך נראה כי אינן ריאליות ומצויות מחוץ למסגרת של היתכנות מעשית. בכלל זה, חלופות שעולות בהצעות של גורמי מחקר פלסטיניים, דוגמת החלה של מנהל מקומי בשליטה משותפת של פת"ח וחמאס, או החלת שלטון מצרי ברצועת עזה.¹⁵ הסקירה גם אינה בוחנת חלופות ביניים לטווחי זמן קצרים, דוגמת "תוכנית האיים" של "הביטחוניסטים",¹⁶ אלא מתמקדת בחלופות ארוכות טווח (פתרונות ביניים יכולים להשתלב בחלופות ארוכות טווח כחלק ממנגנון מימוש הדרגתי שלהן).

החלופות הן "סינתטיות", כלומר חלופות עקרוניות שמוצגות בגרסתן השלמה והמלאה לצורך בהירות הניתוח, וכאמלה גם מוציאות האחת את השנייה. עם זאת בפועל, המציאות עשויה להתפתח באופנים שונים ומורכבים, כך שחלופה אחת יכולה לבוא בעקבותיה של חלופה אחרת (דוגמת ממשל צבאי ולאחריו ניסיון לייצב חלופה פלסטינית לשלטון חמאס), ויכולים להתפתח גם מתארים המשלבים בין חלופות (דוגמת ממשל צבאי בחלק אחד של רצועת עזה, והותרת אזור גאוגרפי אחר של הרצועה תחת שליטת חמאס).

כל חלופה נבחנת לפי משמעויותיה, בעיקר בפן הצבאי, הכלכלי והמדיני-משפטי, ולפי מידת ההיתכנות המעשית שלה, כנגזרת מהלגיטימציה שתקבל מישראל, ארצות הברית, הפלסטינים ומדינות ערב. החלופות המוצגות הועמדו גם לבחינה ביקורתית במספר שיטות: ביקורת עמיתים של מומחים בארץ, באזור ובעולם, ובנוסף נעשה שימוש בפלטפורמת "חוכמת המומחים" של תוכנית המחקר לזירה הפלסטינית במכון למחקרי ביטחון לאומי (הכוללת עשרות אנשי אקדמיה ומעש, המומחים לזירה הפלסטינית), כדי לקבל את חוות דעתם המדורגת בניקוד, ביחס לחלופות השונות.

¹⁵ ראו לדוגמא: ע'אזי אבו ג'יאב, "תרחישים מעזה ליום שאחרי המלחמה". הפורום לחשיבה אזורית, יולי 2024. [קישור](#)
¹⁶ יפעה סגל ואחרים, "תכנית האיים: מנהל הומניטרי כשלב ביניים ברצועת עזה". הביטחוניסטים, דצמבר 2024.

האינטרסים הישראליים ברצועת עזה

הגדרת האינטרסים הישראליים בהקשר רצועת עזה בעת הנוכחית הינה בעייתית במיוחד, משני טעמים השלובים זה בזה. ראשית, קשה לנתק את הגדרת האינטרסים מהקשר לחלופות הקיימות כבר במרחב התודעה והשיח הציבורי. ובהקשר הקונקרטי של רצועת עזה, קשה להגדיר כיום מרחב אינטרסים גמיש מספיק, שיוכל להכיל את המנעד הרחב של החלופות שנמצאות כיום בשיח הישראלי והבינלאומי, ומשתרעות מהקמת מדינה פלסטינית עד עידוד הגירה. בהמשך לכך, הבעייתיות הנוספת נובעת מהיעדרו של קונצנזוס בסיסי ומקיומה של מחלוקת עמוקה בחברה ובפוליטיקה הישראלית, הן בנוגע לאינטרסים עצמם והן בנוגע להיבטים ערכיים-מוסריים לגבי גבולות המותר והאסור במסגרת החלופות שיכולות להביא למימוש האינטרסים.

כמסגרת לניתוח החלופות השונות לעתיד רצועת עזה, מוצעת הגדרה לאינטרסים הישראליים:

1. **השבת החטופים.**
2. **השמדת חמאס ברצועת עזה, או לכל הפחות, הפיכתו לגורם שולי** מבחינה צבאית ושלטונית, ומניעת השתלבותו במנגנוני השלטון ברצועה. בתוך כך נדרש למנוע צמיחה מחודשת של שלטון חמאס ברצועה, כפלטפורמה להשתלטות על המערכת הפלסטינית לרבות ביהודה ושומרון.
3. **שימור וחזקת היציבות והביטחון לישראל**, בדגש על תושבי העוטף, **והסרת האיומים הביטחוניים** הנשקפים מרצועת עזה מצד חמאס או כל גורם אחר.
4. **ייצוב אזרחי ומניעת קריסה הומניטרית** ברצועה, כבסיס לצמצום איומים ביטחוניים ומשברים הומניטריים שיקרינו על מדינת ישראל.
5. **גידור משאבים צבאיים** המושקעים ברצועת עזה, על מנת להקל את יכולת הקצאת המשאבים לגזרות אחרות, בדגש על איראן והזירה הצפונית.
6. **גידור משאבים כלכליים** המושקעים ברצועת עזה וחלוקת הנטל לייצובה ולשיקומה עם גורמים אחרים. זאת, במיוחד נוכח העלויות הכבדות של המלחמה, העלויות הכבדות של שיקום רצועת עזה, ואי-הוודאות בנוגע לכלכלה העולמית על רקע דינמיקת מלחמות הסחר שצוברת תאוצה ביחסים הבינלאומיים.
7. **צמצום האחריות הישראלית לרצועה** וצמצום התלות של הרצועה בישראל.
8. **מניעת הקרנות מדיניות ומשפטיות שליליות** על מדינת ישראל, על רקע מדיניותה ומהלכיה ברצועת עזה (דוגמת תביעות מצד בתי הדין הבינלאומיים).
9. **שימור ההסכמים הקיימים עם מדינות ערב**, ונטרול הסוגייה הפלסטינית ובכללה בעיית הרצועה כחסם בפני הסכם **נורמליזציה עם ערב הסעודית** ובפני קידום קואליציה ביטחונית-כלכלית אזורית עם מדינות ערב המתונות.
10. **מזעור השפעת איראן, קטר וטורקיה** ברצועה.

במסמך זה לא נפסלים עקרונות יעדים של החלת ריבונות ישראלית ברצועת עזה או חידוש התיישבות יהודית בה. אולם מזווית ניתוח ביטחונית-אסטרטגית (בשונה מזווית מבט אמונית), אלו אינם אינטרסים, אלא יעדים אפשריים במסגרת אסטרטגיה למימוש האינטרסים הלאומיים. באופן דומה, גם סוגיית עידוד הגירה פלסטינית מהרצועה מחד גיסא, או השבת שלטון הרשות הפלסטינית ברצועת עזה מאידך גיסא, נתפסים במסגרת זו כרכיבים אפשריים באסטרטגיה ישראלית ולא כאינטרסים ישראליים.

חסמים ומתחים

היכולת לממש את האינטרסים הישראליים מול רצועת עזה ניצבת בפני אתגרים כבדים, על רקע מורכבות הבעיה. נדרש להביא בחשבון משתנים רבים, והפתרונות האפשריים השונים מסובכים לביצוע ומחייבים תכנון ומימוש לאורך זמן בנסיבות של מציאות מאוד דינמית, רגישה למשברים וקשה לשליטה. ניתן לומר, שהבעיה המרכזית היא בעיית סנכרון ה"שעונים" השונים: שעון החטופים שדוחק, השעון הצבאי שנדרש כל העת למיגורו של חמאס, והשעון האזרחי-מדיני של ייצוב מציאות חלופית לשלטון חמאס ברצועת עזה.

באופן קונקרטי, ניתן להצביע על מספר חסמים ומתחים שעולים ביחס ליכולת המימוש של האינטרסים הישראליים:

- **השבת החטופים לעומת דיכוי חמאס** - לחץ צבאי מסכן את חיי החטופים וניסיונות לחלצם במבצעים צבאיים יביאו למותם בידי שוביהם. מצד שני, עסקאות להשבתם מחייבות הקלות בלחץ הצבאי והאזרחי על הרצועה, באופן שמסייע לחמאס להדק מחדש את שליטתו בשטח.
- **תזמון השיקום ביחס למצבו של חמאס** - מחד גיסא, יש היגיון לעכב את שיקום רצועת עזה עד לדיכוי של חמאס והשגת ביטחון בכך שלא ייהנה מהשיקום וימנף אותו לביצור מחודש של שלטונו. מאידך גיסא, השיקום כשלעצמו הוא אמצעי של דה-רדיקליזציה ומניעת תרחישי כאוס ומשברים הומניטריים ואחרים.
- **השפעה דואלית של פעילות ונוכחות צבאית של ישראל ברצועה** - מחד גיסא, ישראל היא היחידה שיכולה ומוכנה לדכא צבאית את חמאס, באופן שיאפשר להצמיח לו חלופה שלטונית ופוליטית שלא תפעל בצל הסיכון המתמיד של התנגדות מצד חמאס. מאידך גיסא, פעילות מתמשכת ובלתי מוגבלת בזמן של ישראל ברצועה, וללא אסטרטגיית ייצוב רחבה יותר, יכולה להרתיע שחקנים חיצוניים מהשקעה בשיקום הרצועה ולהצר את צעדיו של שלטון חדש להפגין עצמאות.
- **עיקרון הבידול מול יתרונות עירובה של הרשות הפלסטינית** - עירוב הרשות הפלסטינית בבניית החלופה השלטונית לחמאס ברצועת עזה עשוי להקל משמעותית על מדינות ערב המתונות להירתם למאמצי הייצוב והשיקום של הרצועה, במסגרת הסדרית של ההסכמים בין הרשות הפלסטינית לבין ישראל ובחסות אופק של התקדמות מדינית. מצד שני, עירובה של הרשות מבלי שנקטה רפורמות משמעותיות, יפגום לאורך זמן בתהליכי הייצוב של הרצועה.
- **התפקיד הקטרי - קטר** משחקת כיום תפקיד חיוני במשא ומתן לשחרור החטופים מול חמאס, הרואה בה מתווכת הוגנת ואוהדת מבחינתו, והיא יכולה להיות גורם משמעותי במימון תהליכי השיקום ברצועת עזה. ואולם, באופן בסיסי וארוך טווח, קטר משחקת תפקיד שלילי ומערער יציבות באמצעות התמיכה שלה בחמאס, כפי שבא לידי ביטוי גם במהלך המלחמה בסיקור של רשת אלג'זירה ובתמיכה הכספית בחמאס.

מדיניות ישראל

טרם ניתוח החלופות האסטרטגיות, חשוב למקם אותן בהקשר של המדיניות הרשמית של מדינת ישראל, אשר עברה שינויים לאורך הזמן. ערב פתיחת המערכה הצבאית ברצועת עזה הגדירה הממשלה את מטרות המלחמה: השמדת היכולות הצבאיות והשלטוניות של חמאס והשבת החטופים.

כדי לעמוד ביעדים מקסימליסטיים אלו, הגדירה הממשלה תוכנית מלחמה מתמשכת ומדורגת, כפי שפירט שר הביטחון דאז, יואב גלנט, ערב היציאה לתמרון הקרקעי: "זו מערכה של שלושה שלבים סדורים... אנו נמצאים בשלב הראשון, שבו מתקיימת מערכה צבאית, באש ובהמשך בתמרון, שתכליתם השמדת פעילים ופגיעה בתשתיות לשם מיטוט והשמדת החמאס. השלב השני יהיה שלב ביניים של המשך הלחימה בעצימות נמוכה יותר וחסיון כיסי התנגדות. השלב השלישי יהיה יצירת משטר ביטחוני חדש ברצועת עזה, הסרת האחריות מצד ישראל על החיים ברצועה, ויצירת מציאות ביטחונית חדשה לאזרחי ישראל ותושבי העוטף."¹⁷ ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, הצהיר בראיון לרשת "פוקס" ב-9 בנובמבר 2023: "אנחנו לא שואפים לכבוש את עזה, להחזיק בעזה, או לשלוט בעזה. נצטרך למצוא ממשלה אזרחית שתהיה שם".

18

ב-23 בפברואר 2024 פרסם ראש הממשלה בנימין נתניהו מסמך הנושא את הכותרת "היום שאחרי חמאס", ובו פירוט של היעדים הישראליים בנוגע לרצועת עזה.¹⁹ במסמך מפורטים יעדים צבאיים ואזרחיים לתקופת הביניים, המתייחסת לשלב שאחרי הלחימה העצימה, ועל פניו נועד לצקת תוכן בשלב השלישי של ייצוב הרצועה.

במישור הצבאי, הוגדר יעד של "פירוז מוחלט ברצועת עזה מכל יכולת צבאית, מעבר לנדרש לצרכי שמירת סדר ציבורי". עוד נאמר כי "האחריות למימוש יעד זה ולפיקוח על קיומו בעתיד הנראה לעין מסורה לישראל". לשם כך, ישראל "תשמור על חופש פעולה מבצעי בכל רצועת עזה, ללא הגבלת זמן", לרבות קיומו של מרחב האבטחה בגבול עזה-ישראל ("הפרימטר") "כל עוד קיים בו צורך ביטחוני"; שליטה ישראלית בציר פילדלפי ("סוגר דרומי"), ככל הניתן, בשיתוף פעולה עם מצרים ובסיוע ארצות הברית, תוך התבססות על אמצעים למניעת הברחות ממצרים הן בתת-הקרקע והן מעל הקרקע, לרבות במעבר רפיח".

במישור האזרחי קבע ראש הממשלה כי "ככל הניתן, הניהול האזרחי והאחריות לסדר הציבורי ברצועה יתבססו על גורמים מקומיים בעלי ניסיון ניהולי", שאינם מזוהים עם מדינות או גופים שתומכים בטרור. עוד נטען כי תקודם תכנית לדחיקת רדיקליזציה מקפת בכל מוסדות הדת, החינוך והרווחה ברצועת עזה, ככל האפשר במעורבות ובסיוע מדינות ערביות בעלות ניסיון בתחום. תכנית הדחיקת רדיקליזציה תכלול גם פעולה ישראלית לסגירת אונר"א, הפסקת פעילותה ברצועה והחלפתה בסוכנויות סעד בינלאומיות אחרות. בנוגע לשיקום הרצועה, ראש הממשלה הגדיר כי יתבצע רק לאחר השלמת הפירוז הצבאי ותחילת תהליך הדחיקת רדיקליזציה, וזאת במימון ובהובלת מדינות המקובלות על ישראל. בדיון בוועדת חוץ וביטחון (שנערך ב-11

¹⁷ יואב זיתון, "תוכנית 3 השלבים של גלנט: ממחיקת חמאס - ועד יצירת 'משטר ביטחוני חדש'". מעריב, 20

באוקטובר, 2023. [קישור](#)

¹⁸ אלמוג בוקר, מוריה אסרף, "נתניהו: 'צה"ל ימשיך להחזיק ברצועת עזה גם אחרי המלחמה'". חדשות רשת 13, 20

בנובמבר, 2023. [קישור](#)

¹⁹ סולימאן מסוודה, "נתניהו הציג את מסמך 'היום שאחרי' שהובא לאישור הקבינט". כאן, 11, 23 בפברואר, 2024.

[קישור](#)

בדצמבר 2023), אמר נתניהו כי מדינות המפרץ יובילו את השיקום".²⁰ ביחס לטווח הארוך יותר, ראש הממשלה נמנע מפירוט פוזיטיבי של המציאות המדינית הרצויה ברצועת עזה והסתפק בהבעת התנגדות לתכתיבים בינלאומיים בעניין הסדר קבע עם הפלסטינים ולהכרה חד-צדדית במדינה פלסטינית.

המסגרת האסטרטגית שהציב ראש הממשלה ליום שאחרי המלחמה, כפי שעולה מהמסמך, כוללת כיבוש צבאי ישראלי וניהול אזרחי פלסטיני-מקומי בסיוע בינלאומי. תפיסה זו משמרת מספר עקרונות מוכרים מתפיסתו של נתניהו ביחס לרצועת עזה ולמערכת הפלסטינית גם לפני ה-7 באוקטובר: שמירת הבידול בין שתי הישויות הפלסטיניות ברצועת עזה וביהודה ושומרון, התנגדות לחזרת הרשות הפלסטינית לרצועת עזה, הימנעות מניסיון ליצור חלופה פוליטית ורעיונית לחמאס, והתבססות על הכוח הצבאי כערובה המרכזית לשמירת האינטרסים הישראליים. אין במסמך ניסיון להסביר כיצד תושג תמיכתן של מדינות המפרץ במאמצי שיקום הרצועה, בהיעדר נכונות ליצור אופק פוליטי לפלסטינים. האסטרטגיה העולה ממנו משקפת דבקות בתפיסת ניהול הסכסוך, ומשמעותה המעשית הינה שהאחריות לניהול האזרחי של הרצועה תיפול על כתפי ישראל.²¹ במקביל, נתניהו גרס כי התיישבות ישראלית מחודשת ברצועת עזה אינה ריאלי.²²

"היום שאחרי חמאס"

עקרונות

בטוח הזמן המידי

תנאי הכרחי להגעה ל"יום שאחרי"

צה"ל ימשיך במלחמה עד להשגת מטרותיה: השמדת היכולות הצבאיות והתשתיות השלטוניות של חמאס והג'יהאד האסלאמי; השבת החטופים; ומניעת איום מרצועת עזה לאורך זמן.

בתקופת הביניים

המישור הביטחוני

1. ישראל תשמור על חופש פעולה מבצעי בכל רצועת עזה, ללא הגבלת זמן, לצורך מניעת התחדשות הטרור וסיכול איומים מעזה.
2. מרחב האבטחה שמוקם ברצועת עזה בשטח הגובל עם ישראל יתקיים כל עוד קיים בו צורך ביטחוני.
3. ישראל תקיים "סוגר דרומי" בגבול עזה-מצרים, לצורך מניעת התעצמות מחדש של גורמי טרור ברצועת עזה. "הסוגר הדרומי" יפעל, ככל הניתן, בשת"פ עם מצרים ובסיוע ארה"ב, ויתבסס על אמצעים למניעת הברחות ממצרים הן בתת-הקרקע והן מעל הקרקע, לרבות במעבר רפיח.

²⁰ שירית אביטן כהן ואחרים, "נתניהו בוועדת החוץ והביטחון: "מספר הקורבנות של שבעה באוקטובר הוא כמו הסכם אוסלו". **ישראל היום**, 11 בנובמבר, 2023. [קישור](#)

²¹ אודי דקל, "'היום שאחרי' שלטון חמאס ברצועת עזה – עת להתפכח מאשליות". פרסום מיוחד, המכון למחקרי ביטחון לאומי, מארס 2024. [קישור](#)

²² יעל צ'כנובר, "בחזרה להתיישבות יהודית בגוש קטיף? נתניהו כבר הבהיר: "לא יעד ריאלי"". Ynet, 12 בנובמבר 2023. [קישור](#)

4. ישראל תשלוט ביטחונית בכל השטח מערבית לירדן, לרבות במעטפת של עזה (יבשתי, ימי, אווירי, ספקטרום), למניעת התעצמות גורמי טרור באי"ש וברצועת עזה ולסיכול איומים מהם כלפי ישראל.

5. יתקיים פירוז מוחלט ברצועת עזה מכל יכולת צבאית, מעבר לנדרש לצרכי שמירת סדר ציבורי. האחריות למימוש יעד זה ולפיקוח על קיומו בעתיד הנראה לעין מסורה לישראל.

המישור האזרחי

1. ככל הניתן, הניהול האזרחי והאחריות לסדר הציבורי ברצועת עזה יתבססו על גורמים מקומיים בעלי ניסיון ניהולי. גורמים מקומיים אלה לא יהיו מזוהים עם מדינות או גופים שתומכים בטרור ולא יקבלו מהם שכר.

2. תקודם תכנית לדה-רדיקליזציה מקפת בכל מוסדות הדת, החינוך והרווחה ברצועת עזה, זאת ככל האפשר במעורבות ובסיוע מדינות ערביות שיש להן ניסיון בקידום דה-רדיקליזציה בשטחן.

3. ישראל תפעל לסגירת אונר"א, שפעיליה היו מעורבים בטבח ב-7 באוקטובר, ושבבתי הספר שלה חניכו לטרור והשמדת ישראל. ישראל תפעל להפסקת פעילות אונר"א ברצועה ולהחלפתה בסוכנויות סעד בינלאומיות אחראיות.

4. שיקום הרצועה יתאפשר רק לאחר השלמת הפירוז ותחילת תהליך הדה-רדיקליזציה. תוכנית השיקום תבוצע במימון ובהובלת מדינות המקובלות על ישראל.

בטווח הארוך

כללי יסוד להסדר עתידי

1. ישראל דוחה על הסף תכתיבים בינלאומיים בעניין הסדר קבע עם הפלסטינים. הסדר כזה יושג אך ורק במשא ומתן ישיר בין הצדדים, ללא תנאים מוקדמים.

2. ישראל תוסיף להתנגד להכרה חד-צדדית במדינה פלסטינית. הכרה כזו בעקבות הטבח של ה-7 באוקטובר תעניק פרס עצום לטרור שלא היה כדוגמתו ותמנע כל הסדר עתידי לשלום.

כעבור שנה, בפברואר 2025, שינה ראש הממשלה נתניהו את התייחסותו לאסטרטגיה הישראלית ארוכת הטווח כלפי רצועת עזה, והגדיר כי התוכנית ל"יום שאחרי" הינה תוכניתו של הנשיא טראמפ לפינוי כלל האוכלוסייה הפלסטינית מרצועת עזה. שר הביטחון הנוכחי, ישראל כ"ץ, הורה לצה"ל לגבש תוכנית להוצאתה לפועל של תוכנית טראמפ, ולפי דיווח תקשורתי, משרד הביטחון מקים בימים אלו "מנהלת הגירה מרצון".²³

יודגש כי בהצהרות הבכירים הישראליים אין התייחסות להתבטאותו של הנשיא טראמפ, שלפיה ישראל היא שתהיה אחראית ל"יצוב השטח ברצועת עזה, ובמשתמע לפינוי האוכלוסייה הפלסטינית, ולאחר מכן תעביר את השטח לשליטתה של ארצות הברית. כמו כן, לא נשמעו מצד חברי ממשלת ישראל התייחסויות למתח בין מצב הסיום שאותו הגדיר הנשיא טראמפ, לבין היעד של סיפוח וחידוש ההתיישבות היהודית ברצועת עזה, שבה דבקים חלקים לא מבוטלים מחברי הקואליציה והממשלה.

²³ אלמוג בוקר, "שר הביטחון הנחה: מנהלת ההגירה מרצון יוצאת לדרך". N12, 17 בפברואר, 2025. [קישור](#)

ניתוח החלופות

חלופה א': עידוד הגירה מרצון של האוכלוסייה הפלסטינית

זמן קצר לאחר כניסתו לתפקיד, טען הנשיא טראמפ כי הפתרון לרצועת עזה הינו פינויים המלא של תושבי האזור, בלי היתר לשוב אליו. השטח יהפוך לשיטתו לפרויקט נדל"ן בבעלות אמריקאית, כאשר פינוי הפלסטינים יוטל על ישראל, ומימון הפרויקט הנדל"ני לא ימומן על ידי ארצות הברית, אלא על ידי משקיעים מדינתיים ובעלי הון פרטיים. לדבריו, הפלסטינים יכולים להתפנות ליותר מאשר מקום אחד ברחבי המזרח התיכון ומעבר לו, ובכלל זה לירדן ולמצרים. ראש הממשלה נתניהו אימץ במהירות את היוזמה כמדיניות החדשה ל"יום שאחרי", ודווח כי משרד הביטחון כבר החל בתהליכי הקמה של "מנהלת הגירה מרצון", בהמשך להנחיה של שר הביטחון כ"ץ לצבא להיערך לכך.

בין העוסקים בנושא התגלעה מחלוקת האם מדובר במדיניות "אמיתית" של הנשיא טראמפ, או שמא היא אינה אלא מנוף לחץ טקטי, שנועד לזעזע את מדינות ערב ולדחוק בהן לגלות מעורבות אקטיבית יותר בפתרון הבעיה העזתית. אמנם, יש יסוד להנחה כי מדובר במדיניות אמיתית. את עיקרי הרעיון השמיע ג'ארד קושנר, חתנו ומקורבו של טראמפ, עוד במארכס 2024 (בדברים שהשמיע בנושא, הוא טען כי יש להעביר את הפלסטינים לנגב).²⁴ יתכן כי טראמפ נחשף לרעיון זה דרך תוכנית שגיבש פרופסור ג'ו פלצמן, פרופסור לכלכלה וראש מכון CEESMENA, שטען כי העביר אותה לאנשיו של טראמפ עוד ביולי 2024. לפי התוכנית, פינוי הפלסטינים מתחייב כדי לאפשר את בנייתה מחדש של רצועת עזה, והם יורשו לחזור אליה רק בכפוף לדה-רדיקליזציה של מערכת החינוך ברצועה וליכולת פיקוח טכנולוגי של ישראל עליהם על בסיס נתונים ביומטריים. הכלכלה המקומית תיבנה מחדש על בסיס שלושה מגזרים: תיירות, חקלאות והייטק ברמה בסיסית, ומלאכת הבנייה והשיקום תיעשה בשיטת BOT (Build, Operate, Transfer), כך שלפחות חלק ניכר מהמימון יגיע ממשקיעים פרטיים, אשר יגבו תשלום במשך מספר עשורים על השימוש בתשתיות שהקימו, עד שיעבירו את הבעלות לגוף ציבורי. להערכתו, עלות הפרויקט נאמדת בחצי מיליארד עד טריליון דולר.²⁵ מנגד, בכירים בממשל טראמפ רמזו כי מדובר במנוף לחץ על מדינות ערב, כפי שלמשל עולה מדברי מזכיר המדינה מרקו רוביו, שלפיהם "למרות ההתנגדויות, זו התוכנית היחידה כרגע, ואם לבעלות בריתנו הערביות יש תוכנית טובה יותר, אנו פתוחים לשמוע".²⁶

מדינות ערב אכן הגיבו בתדהמה ובחשש למדיניות החדשה, הציגו אותה כאיום חמור על ביטחונן הלאומי לצד העוול כלפי הפלסטינים וזכויותיהם, ופסלו על הסף את האפשרות לקלוט את הפלסטינים בשטחן. במקביל, הן פועלות לקדם יוזמה ערבית שתסייע להסיר את רעיון הפינוי מהשולחן, על בסיס הצעה מצרית: תוכנית שיקום של הרצועה בכסף וביצוע ערבי, ללא צורך בפינוי האוכלוסייה, והחלפת שלטון חמאס במנהל טכנוקרטי מקומי, בדיקה מסוימת לרשות הפלסטינית. חמאס הביע את הסכמתו העקרונית למתווה המצרי, תוך סירוב להתפרק מנשקו ולכניסתם של כוחות לא פלסטיניים כלשהם לשטח הרצועה והתערבותם בניהול ענייניה האזרחיים. עם זאת, הממשל האמריקאי הגיב בשלילה על היוזמה המצרית בטענה כי היא מתעלמת ממצויאות ההרס ומהחובה למגר את חמאס.

²⁴ "תוכנית לפינוי עזה? ג'ארד קושנר הציע את הרעיון כבר לפני שנה". כלכליסט, 6 בפברואר, 2025. [קישור](#)

²⁵ טל שניידר, "טראמפ שמע על תוכנית הטרנספר כבר ביולי 2024". זמן ישראל, 6 בפברואר, 2025. [קישור](#)

²⁶ U.S. Department of State. "Secretary of State Marco Rubio and Senior Advisor Adam Boehler with Sean Hannity of Fox News via telephone". U.S. Department of State, 2025, February 11. [link](#)

ככל הידוע, יוזמת פינוי האוכלוסייה האמריקאית לא תורגמה עדיין לתוכנית פעולה אמיתית של הממשל (יתכן, בין היתר, מאחר שהממשל מצפה שישיראל תהיה המוציאה לפועל של הרעיון). היות שהרעיון עדיין מונח על השולחן ומהווה מדיניות רשמית של ארצות הברית ושל מדינת ישראל, ונוכח המשמעויות המוסריות והאסטרטגיות כבדות המשקל שלו, חשוב לבחון את מידת ההתכנות המעשית של יוזמת הפינוי ואת המשמעויות, היה וינקטו צעדים מעשיים למימושה.

ראשית, נשאלת השאלה האם ועד כמה הפלסטינים מעוניינים כיום לעזוב את רצועת עזה. לפי נתוני עבר, מאז שהשתלט חמאס על השלטון ברצועת עזה ב-2007, עזבו את הרצועה כ-250 אלף צעירים בגילים 18 – 29 בשל המצב הכלכלי והביטחוני, ההגבלות הישראליות, בעיות התעסוקה ואובדן תקווה ביחס לעתיד. מדובר בהיקף הגירה נמוך יחסית של כ-15 אלף איש בשנה, אם כי סביר שהוא הושפע מחסמי יציאה מהרצועה, דוגמת מגבלות היציאה דרך מעבר רפיח ועלויות תשלום למבריחים או שוחד לנאשי ביטחון מצריים במעבר. סקר שערך המרכז הפלסטיני למדיניות ולחקר סקרים ומדיניות של ד"ר ח'ליל שקאקי, בין התאריכים 28 בספטמבר ל-8 באוקטובר 2023, מצא כי 44% מצעירי הרצועה (גילאים 18-29), 38% מכלל הגברים ו-31% מפעילי פת"ח (לעומת 14% מפעילי חמאס) שקלו להגר. 54% מהנשאלים ברצועת עזה ציינו סיבות כלכליות כגורם העיקרי לרצון להגר, ולאחר מכן הזדמנויות להשכלה (18%), סיבות ביטחוניות (7%), שחיתות (7%) וסיבות פוליטיות (5%). תורכיה הזכרה כיעד המוביל (22%) ואחריה גרמניה (16%), קנדה (12%) וקטר (10%).²⁷ מתחילת המלחמה באוקטובר 2023, לפי הערכות לא מאומתות, יצאו את רצועת עזה 250 – 300 אלף פלסטינים, השוהים בעיקר במצרים. מוערך כי אוכלוסיית הרצועה כיום מונה מעט פחות משני מיליון איש.

לא נכון יהיה להקיש מנתוני העבר על מספר הפלסטינים שירצו לעזוב בעת הנוכחית את רצועת עזה. מצד אחד סביר כי אחוז גדול יותר ירצה לעזוב את הרצועה עקב חורבנה, עתידה העגום, ואובדנם של העוגנים שחיברו את התושבים למקום מגוריהם - הבתים, התשתיות, ומקומות התעסוקה. מן הצד השני, רבים אחרים עשויים לדבוק בהישארות ברצועת עזה מתוך עיקרון העמידה העיקשת (צמוד) וההיאחזות באדמה, כהתרסה מול המהלך האמריקאי-ישראלי לפנותם מאדמתם הנתפס כגירוש, או בשל מניעה בכוח בידי חמאס.

נניח כי רק הפלסטינים הנמנים על מעגל התומכים האדוקים בחמאס יסרבו לאופציה להתפנות "מרצון", וכל היתר יסכימו לכך. הערכות שונות אומדות את ציבור התומכים בחמאס בכשליש מתושבי הרצועה, ובהינתן שאוכלוסיית רצועת עזה מונה כשני מיליון איש, מדובר בכ-600 אלף פלסטינים שיסרבו לצאת הרצועה מרצונם החופשי. מדובר אומנם במספר נמוך בהרבה מהיקף האוכלוסייה הנוכחי ברצועת עזה, אך הוא אינו מבוסס, כשלצד זאת יש לקחת בחשבון את קצב הגידול הטבעי של האוכלוסייה ברצועת עזה (מעל 2% בשנה).²⁸ לכן, פינוי מלא של האוכלוסייה ידרוש הפעלת כוח צה"ל, על כל המשמעויות האסטרטגיות והמוסריות הכרוכות בכך.²⁹

²⁷ "תופעת ההגירה מרצועת עזה לפני מלחמת 'חרבות ברזל'". מרכז המידע למודיעין ולטרור, המרכז למורשת המודיעין, יוני 2025. [קישור](#);

K. Shikaki & T. Hermann, "Palestinian-Israeli Pulse: A Joint Poll by the PCPSR and the Tami Steinmetz Center for Peace Research – Report IV". Palestinian Center for Policy and Survey Research (PCPSR), June 26, 2024. [קישור](#).

²⁸ לפי נתוני The world fact book של ה-CIA, נכון ל-2024.

²⁹ Robert Satloff. "voluntary Refugee Resettlement: A Possible Solution to Clashing Visions for Gaza Reconstruction". The Washington Institute for Near East policy, March 7, 2025. [Link](#)

שנית, עולה שאלה לוגיסטית בנוגע לפינוי אוכלוסייה בהיקף של שני מיליון איש מרצועת עזה. סביר להניח כי מצרים תערים מכשולים על יציאתם דרך מעבר רפיח, יציאתם דרך המעברים בגבול עם ישראל מורכבת גם היא, ויציאה בדרך הים תחייב העברת פלסטינים בכלי שיט קטנים אל עומק הים לעבר ספינות נוסעים. מעברי היציאה יהפכו צווארי בקבוק, שייצרו תנאים נוחים לחמאס ולארגוני טרור שונים ברצועה לבצע פיגועים נגד האוכלוסייה הפלסטינית שתאסוף בקרבת אזורי היציאה, במטרה להרתיע אותם מיציאה. מראות הטרור אך יחריפו את ההשלכות על דימויה המוסרי של מדינת ישראל ועל פוטנציאל התססת הרחוב הערבי במדינות האזור.

שלישית, לא ברור האם קיימות בנמצא מדינות יעד שיסכימו לקלוט את תושבי הרצועה. מדינות ערב פסלו קטגורית את אפשרות קליטתם של פלסטינים בשטחם. מבחינת ההנהגות הערביות, מתן יד לפינוי הפלסטינים מרצועת עזה ייתפס בחברות הערביות ואף בקרב גורמים במנגנוני המשטר והצבא במדינות אלו כבגידה בעניין הפלסטיני, הערבי והמוסלמי, ויעורר סכנה של ממש לעצם יציבותם ושרידותם. מדינות מוסלמיות שונות מחוץ למזרח התיכון, דוגמת אלבניה ואינדונזיה, ששמן עלה כמועמדות אפשריות לקליטת הפלסטינים, הזדרזו גם הן להכחיש את הדיווחים ולפסול את האפשרות על הסף. גם מדינות שונות באירופה הבהירו את התנגדותן לאפשרות פינויים של הפלסטינים מאדמתם, כאקט של טיהור אתני. סביר כי התנגדותן לקליטת הפלסטינים תנבע גם מהסנטימנט החזק כיום בקרב המדינות האירופיות נגד קליטת הגירה, ובמיוחד אוכלוסיות מוסלמיות או ממדינות מתפתחות. ניתן להניח כי הנשיא טראמפ אינו מתכנן לקלוט את הפלסטינים על אדמת ארצות הברית נוכח מדיניות האנטי-הגירה שלו. מסתמן, אם כן, כי אין מדינות מוסלמיות או מדינות חזקות שיהיו מוכנות לקלוט את תושבי רצועת עזה בשטחן, ודאי לא במספרים גדולים. קיימת אמנם אפשרות לאתר מדינות מתפתחות באזורים דוגמת יבשת אפריקה, שיסכימו לקלוט פלסטינים עבור תמורות כלכליות או מדיניות, אולם קשה להניח כי הפלסטינים יסכימו לעבור למדינות אלו מרצונם החופשי.

לפי החוק הבינלאומי, פינויים של מאות אלפי פלסטינים באופן כפוי ובניגוד לרצונם ייחשב טיהור אתני ופשע מלחמה. בהתחשב בכך שמשימת הפינוי לא תוכל ליפול אלא על כתפי צה"ל, המשמעותיות לעתידה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית, ולמעשה אף לעצם חוסנה וביטחונה, יהיו גורליות. בין ההשלכות האפשריות של הוצאת פינוי כפוי אל הפועל: סירובי פקודה נרחבים בשורות הצבא לבצע את הפינוי ופגיעה בנכונות של ישראלים רבים להתגייס לשורותיו או להמשיך לשרת בו; פגיעה חמורה בהסכמי השלום עם מדינות ערביות - עד כדי ביטולם, והקפאת המגעים לנורמליזציה עם ערב הסעודית ויתר מדינות ערב; פוטנציאל ערעור יציבות במשטרים הערביים המתונים, לרבות ירדן ומצרים; רוח גבית לציר האיראני ולעליה מחודשת של האסלאם הפוליטי הסוני; קטליזטור של אירועי אנטישמיות ויתכן גם פיגועי ג'יהאד עולמי ברחבי העולם המערבי; ומהלכי בידוד מדיני וסנקציות משפטיות נגד מדינת ישראל מצד מדינות באירופה והמוסדות הבינלאומיים, שיובילו לפגיעה כלכלית ולפגיעה בשיתוף הפעולה האקדמי והמדעי-טכנולוגי בין ישראל לבין אירופה.

גם "הגירה מרצון" של האוכלוסייה, בנסיבות שתשתית חייהם הוחרבה כמעט עד היסוד, ובעידוד אקטיבי של ישראל, צפויה להיחשב בעיני גורמים רבים ושונים בקהילה הבינלאומית כטיהור אתני ולהוביל לתגובות חריפות ברמה המדינית והמשפטית, לצד פוטנציאל ערעור היציבות האזורית.

לצד כל אלו, שאלת ההיתכנות של פינוי מרצון של האוכלוסייה הפלסטינית מרצועת עזה, צריכה להיבחן גם בראי מנופי הלחץ המצרניים על ממשל טראמפ. ערב הסעודית, איחוד האמירויות וקטר הביעו נחרצות את

התנגדותן לפינוי האוכלוסייה, ולכל אחת מהן מנופי לחץ כלכליים, פוליטיים וגאו-אסטרטגיים ניכרים על ארצות הברית בכלל, ועל ממשל טראמפ ואנשיו במיוחד.

לסיכום, ברור כי מציאות שבה רובם ככולם של הפלסטינים "יהגרו מרצון" מרצועת עזה תתרום באופן ישיר ומשמעותי לצמצום האיום הנובע מרצועת עזה, ולפי הסקרים, רוב גדול בציבור הישראלי תומך בה.³⁰ אולם, התכונות המעשיות של חלופה זו מוטלת בספק רב ממגוון סיבות כבדות משקל, היא כרוכה במשמעויות היסטוריות לדיוקנה המוסרי של מדינת היהודים, והיא מגלמת סיכונים חריפים לביטחון הלאומי של מדינת ישראל בזירות שמעבר לרצועת עזה, בדגש על הפגיעה בהסכמי השלום עם מדינות ערב, ערעור יציבותן, חיזוק האסלאם הרדיקלי באזור, ופגיעה ביחסים עם מדינות המערב הדמוקרטיות. מכל מקום, ניתוח מידת המעשיות של חלופה זו מצביע על כך שהגירה מרצון יכולה לכל היותר להתלוות לחלופות אחרות, אך לא לעמוד בפני עצמה.

חלופה ב': כיבוש וממשל צבאי

חלופת הממשל הצבאי הנבחנת כאן כוללת כיבוש רצועת עזה בידי צה"ל, הטלת ממשל צבאי והחזקה בשטח לאורך זמן. חלופה זו מתמקדת בפעולות טיהור מתמשכות של השטח מתשתיות ופעילי חמאס ויתר ארגוני הטרור ("כיסוח דשא"). זאת, מבחינת האינטרס הישראלי, ככל הניתן ללא שליטה אזרחית ישראלית, וכאשר המאמץ האזרחי הישראלי אמור להצטמצם להכנסת סיוע בהיקפים מספקים למניעת משברים הומניטריים.

כיבוש הרצועה והחזקתה יכול לאפשר לישראל לקדם מספר יעדים: (1) מניעה מחמאס לצמוח מחדש, או מגוף קיצוני אחר להתחזק ברצועה; (2) פירוז הרצועה - שליטה במעטפת וחופש פעולה צבאי לפירוק תשתיות טרור; (3) אספקת סיוע אזרחי לתושבי הרצועה ומניעת אסון הומניטרי והתפרצות מגפות; (4) מניעת כאוס בדמות השתלטות גורמים עבריינים וקיצוניים; (5) מנוף השפעה על עיצוב המרחב ושיקום הרצועה, והכנת השטח והתנאים להעברת השליטה לגורם שייבחר לניהול את הרצועה; (6) דה-רדיקליזציה ונטרול של אונר"א; (7) מניעת זליגתן של השפעות שליליות מהרצועה ליהודה ושומרון.

כיבוש הרצועה והטלת ממשל צבאי בשטח עשוי להביא, לאחר טיהור תשתיות הטרור, לייצוב צבאי ברמה שתאפשר לממש מספר אסטרטגיות המשך: הקמת שלטון פלסטיני מתון וחלופי לחמאס (כחלק מהסדרה מדינית רחבה יותר או בלעדית), מסירת השטח לריבונות זרה (אמריקאית, מצרית או אחרת), סיפוח, או המשך כיבוש צבאי. תוך פרק זמן קצר יותר, היא יכולה להניח גם את התשתית הלוגיסטית לעידוד הגירה, הגם שלא ניתן יהיה להגדירו כ"הגירה מרצון", בנסיבות הכיבוש הישראלי. ניתוח החלופה כאן מתייחס לאפשרות של ממשל צבאי המתמשך לאורך שנים.

לאחר פעולת הכיבוש הראשונית, הפעילות הצבאית תדרוש נוכחות קבע של כוחות צה"ל במעטפת הפנימית של גבולות הרצועה ובמסדרונות שיבתרו אותה, לצד כוחות שיבצעו רצף של פשיטות לתוכי השטח, לרבות תת הקרקע. בשלב מאוחר יותר (בהינתן דיכוי מוצלח של מרבית תשתית הטרור), תיתכן גם

³⁰ "מדד החברה הישראלית: רוב גדול בעד ההצעה להעברת תושבי עזה למדינות אחרות". המכון למדיניות העם היהודי, 3 בפברואר, 2025, [קישור](#); "סקר: שני שלישי מהישראלים תומכים בסיפוח צפון הרצועה". מקור ראשון, 13 באוגוסט, 2024, [קישור](#).

פעילות ביטחון שוטף שתכלול סיורי אבטחה ושמירה על הסדר הציבורי בשטח המאכלס. טיהור תשתית הטרור ברצועת עזה ידרוש מספר שנים של פעילות אינטנסיבית, ולאחריה פעילות תחזוקה מתמשכת, בדומה לדפוס המוכר מיהודה ושומרון מאז מבצע "חומת מגן". שר הביטחון לשעבר גלנט העריך בשעתו את סדר הכוחות שיידרש לתחזוקתו של ממשל צבאי ברצועת עזה בארבע אוגדות, וטען כי אין לצה"ל סדר כוחות מספק למשימה זו, לצד יתר משימות הצבא.³¹

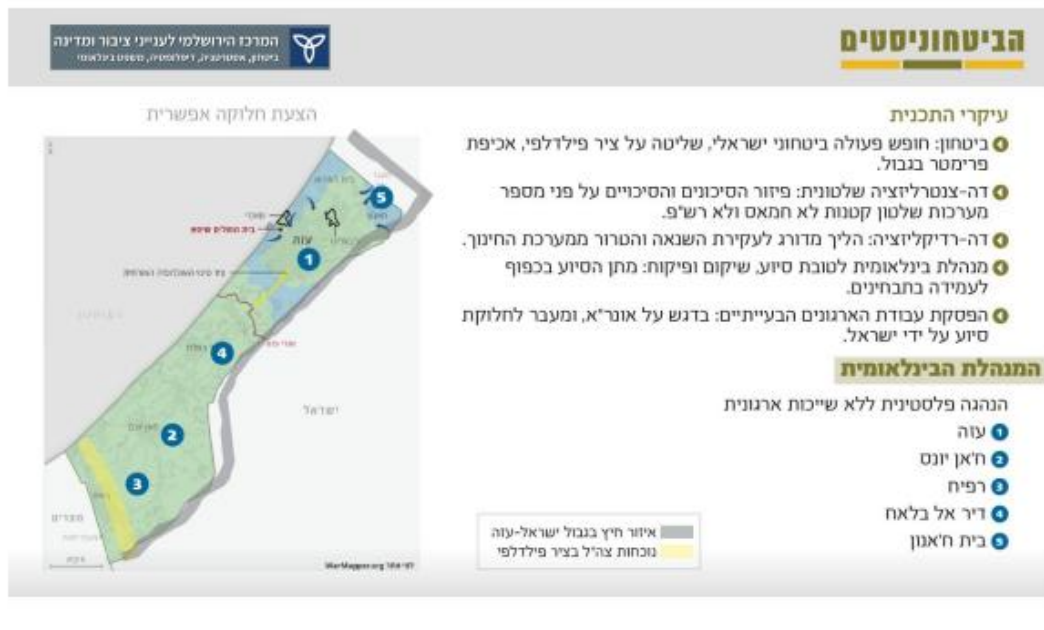
למרות שלפי חלופה זו, לישראל אין עניין ליטול אחריות אזרחית על השטח, האחריות לכך תוטל על כתפיה, גם אם גורמים אחרים יספקו את צורכי האוכלוסייה. **החוק הבינלאומי קובע את חובותיו של המפקד הצבאי בשטח הכבוש - אספקת שירותים ציבוריים, השלטת סדר ציבורי וניהול חיי היומיום**, ובכלל זה: אספקת דלק לחימום; שירותי בריאות, טיפול במגפות ותברואה; אספקת חשמל; ארגון מגורים; פינוי אשפה; פינוי הריסות; שרותי דת וקבורה; חינוך; תעסוקה; סעד; תיקון תשתיות כבישים; שירותי כיבוי אש והצלה; ניהול מרשם האוכלוסין; כינון מערכת לאכיפת חוק; שיטור, חקירה, מעצר, העמדה לדין, כליאה. במעלה הדרך, תעלה גם הדרישה למתן שירותים ציבוריים שאינם חיוניים ובין היתר: תרבות, ספורט, קהילה, ניהול המקרקעין, תכנון ובניה, חקלאות, מסחר ותעשייה, יבוא וייצוא, איכות סביבה, וכן מערכת מיסוי ובנקאות.

האחריות האזרחית שתוטל באופן רשמי על ישראל מכוח החוק הבינלאומי בתרחיש זה, תיתמך גם במציאות המעשית בשטח. בהיעדר יכולת של חמאס לאכוף את שלטונו האזרחי, ובהינתן התנגדותו של ישראל לשלטון פלסטיני מקומי, ייווצר ואקום שאי-מילוי בידי גורם כלשהו, יוביל לתרחישי כאוס ומשברים הומניטריים ואחרים שישראל תידרש לטפל בהם, כגורם המושל בשטח והיחיד שמסוגל לעשות זאת. ניסיונות עצמאיים או בעידוד ישראלי להקים מנגנונים מוניציפליים וכביכול א-פוליטיים ונטולי אג'נדה לאומית, במודל "אגודות הכפרים", צפוי להיכשל מול האלימות שינקוט כלפיהם חמאס על בסיס היכולת השירותית שלו בשטח. עם זאת, יתכן שישראל תצליח לייצב פעילות אבטחה של הסיוע ההומניטרי על בסיס חברות פרטיות בינלאומיות, דוגמת החברה האמריקאית שאנשיה מעורבים באבטחה של מעבר רפיח כיום.

המחשת הבעייתיות במציאות העתידית שתפתח על פי תפיסה של כיבוש צבאי נמשך ניתן לראות בהצעה שפרסמו בדצמבר 2023 המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה (JCPA) ועמותת הביטחוניסטים.³² לפי ההצעה, בתום השלב המלחמתי של הפירוק השלטוני והצבאי של חמאס ברצועה, ישראל תקים ממשל צבאי וממשל אזרחי בשטח, ובמשתמע לאורך זמן בלתי מוגבל. ההצעה מתנגדת לשלטון פלסטיני אחוד ברצועה, ובמיוחד לשלטון הרשות הפלסטינית, בהיותה מחויבת לנרטיב המאבק בישראל, וכן מושחתת וחלשה מכדי למשול באופן אפקטיבי. במקום זאת, ההצעה קוראת לדה-צנטרליזציה ולפרגמנטציה של המערכת שלטונית ברצועה לחמש מערכות שלטון מקומי (בהתאמה לחמשת המחוזות ברצועה). על פי הצעה זו, מערכות השלטון המקומי יהיו אחראיות לניהול האזרחי ולקידום תהליכי דה-רדיקליזציה במערכת החינוך ובמערכות השלטון. מנהלת בינלאומית תסייע בקידום התהליכים הללו, כמו גם בתהליכי שיקום התשתיות והכלכלה ברצועה.

³¹ נעה שפיגל, "גלנט: ממשל צבאי בעזה יאריך את השירות הצבאי ל-4 שנים, אין לנו מספיק חיילים לזה". הארץ, 20 במאי, 2024. [קישור](#)

³² "התוכנית להבראת עזה: כיצד צריך להיראות היום שאחרי ברצועה". המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה (JCPA), תנועת הביטחוניסטים, דצמבר 2023.

הצעה זו, הדומה לחזון "היום שאחרי" שהציג ראש הממשלה נתניהו זמן קצר לאחר פרסומה, אינה מסבירה כיצד ניתן יהיה לגייס את הירתמותן החיונית של מדינות ערב לתמיכה בתהליכי השיקום והדה-רדיקליזציה הנדרשים ברצועה, בלי להעניק אופק פוליטי לפלסטינים. בחשבון אחרון, האחריות צפויה ליפול על כתפיה של ישראל גם בהיבטים האזרחיים וגם בהיבטי הסדר הציבורי וביטחון הפנים, על כל העלויות הכבדות, הצבאיות, הכלכליות והמדיניות-משפטיות הכרוכות בכך.

מבחינה כלכלית, לפי הערכות גורמי ביטחון שפורסמו בגלוי, עלות התחזוקה של כיבוש צבאי של רצועת עזה נאמד בכ-25 מיליארד ש"ח מדי שנה. כ-20 מיליארד ש"ח מתוך הסכום הכולל ייועדו להפעלת הצבא ברצועה, ימי מילואים והוצאות נוספות. סכום נוסף של 5 - 10 מיליארד ש"ח מדי שנה מוערך כעלות הפעלתו של מנגנון המנהל האזרחי והענקת שירותים אזרחיים מינימליים לתושבי הרצועה הפלסטינים. על כך יש להוסיף כי חלק לא מבוטל מהמקור התקציבי למימון הממשל האזרחי ברצועת עזה טרם ההתנתקות מהאזור (2005) הגיע מרווחים ומיסים של הכלכלה העזתית, בעוד שבמציאות ההרס הנוכחית ברצועת עזה, לא ניתן יהיה להתבסס על הכלכלה המקומית כמקור הכנסה למימון עלויות הממשל הצבאי.³³

מבחינה מדינית, ככוח הכובש ברצועת עזה, ישראל תיתפס כאחראית על האזור לכל דבר ועניין, גם מבחינה אזרחית. בהיבט המשפטי, אמנם סביר להניח כי שימור מצב כיבוש צבאי מתמשך של הרצועה, כשלעצמו, לא ישית על מדינת ישראל מחירים משמעותיים נוספים על המצב הקיים, במציאות הכיבוש הנמשכת ביהודה ושומרון. עם זאת, במציאות זו יש להניח כי מדינות ערב (וקל וחומר גורמים בינלאומיים אחרים) יסרבו להשקיע בהיקף נרחב ברצועה לטובת שיקומה. ובהיעדר שיקום אזרחי של הרצועה החרבה, לאורך זמן

³³ איתמר אייכנר, "5 אוגדות יוצבו בעזה, התקציב - 20 מיליארד בשנה: מחיר ממשל צבאי ב"יום שאחרי" ", Ynet, 17 במאי, 2024.

[קישור](#)

ליאל קייזר, "הערכת מערכת הביטחון: החלת ממשל צבאי ברצועה תעלה 25 מיליארד שקלים בשנה". כאן, 11, 2 בדצמבר, 2024.

[קישור](#)

ההערכות אינן לוקחות בחשבון תרחיש של הגירה נרחבת מרצועת עזה, שתוריד את עלויות הניהול האזרחי של הרצועה. מנגד, ההערכות אינן לוקחות בחשבון תרחיש של סיפוח רצועת עזה, אשר יחריף את העלויות האזרחיות של ההשתלטות על הרצועה, מכיוון שהסיפוח יחייב את מדינת ישראל להשוות את תנאיהם של הפלסטינים ברצועה לאלו של תושבי מדינת ישראל.

עשויים להתפתח משברים הומניטריים שיקרינו לשלילה על מדינת ישראל, ומציאות ההרס תלבה תסיסה פנימית ותשמש כר נוח לעידוד רדיקליזציה מתמשכת של האוכלוסייה הפלסטינית.

בנוסף, מציאות של מאבק צבאי מתמשך בין ישראל לבין גורמי התנגדות ברצועת עזה יקרין לשלילה על היחסים עם מצרים, החל מתרחישי זליגה של טרור ופליטות לשטח חצי-האי סיני, וכלה בדרישות מצריות לשינוי ההסכמים עם ישראל כתוצאה מכך. יתר מדינות ערב יראו מציאות זו כשלילית עבורן וכבעלת פוטנציאל הקרנות שליליות, במיוחד אם יתלווה אליה חידוש של התיישבות יהודית בשטח הרצועה. בנוסף, דבקות בחלופת הכיבוש הצבאי צפויה להעיב על היכולת להבשיל את מהלכי הנורמליזציה עם ערב הסעודית, שמשמעותם העמוקה הינה סיום סכסוך הישראלי-ערבי, ויצירת ברית אזורית שתחזק באופן ניכר את הביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

לסיכום, הניתוח מעלה יתרונות בחלופת הכיבוש הצבאי, ככל שיהיה חלק מאסטרטגיה רחבה יותר של שיקום וייצוב אזרחי של רצועת עזה, ויסתיים תוך פרק זמן קצר יחסית, במציאות שבה אין התיישבות ישראלית ברצועה וקיים גורם רלוונטי שיכול לקבל לידיו את ניהול הרצועה. הממשל הצבאי יאפשר שליטה ביטחונית מלאה וגנישה מודיעינית רחבה בשטח, שתוביל לפגיעה קשה בחמאס, לפירוק תשתיות הטרור ולהסרה מתמשכת של האיום הביטחוני הנשקף מהרצועה; תנתק את חמאס מהשליטה באוכלוסייה ובכספי ומשאבי הרצועה, ותשלול את יכולתו לאכוף את שלטונו; תאפשר לישראל לפקח בעצמה על דה-רדיקליזציה במסגרות החינוך והחיים ברצועה; תקל על ארגון מחדש של מסגרת הסיוע לרצועת עזה, ובכלל זה דחיקת אונר"א כגורם המשמר את תודעת הפליטות ומשתף פעולה עם חמאס. בנוסף, המחירים הישירים על הכלכלה הישראלית צפויים להיות נסבלים וניתנים לספינה, וכך גם המחירים המדיניים-משפטיים.

עם זאת, ככל שחלופת הכיבוש הצבאי תיתפס כאסטרטגיה העומדת בפני עצמה ולאורך זמן לא מוגבל, מחירה יהפכו כבדים ביותר. ראשית, מוצלחת ככל שתהיה, הפעילות הצבאית לא תביא להיעלמות חמאס, כפי שניתן ללמוד מהמצב ביהודה ושומרון, וכפי שניתן ללמוד גם מההיסטוריה הארוכה של השליטה הישראלית ברצועת עזה למן כיבושה ב-1967. שורשי העמוקים של חמאס ברצועה לא ייעלמו, במיוחד במציאות שבה לא נזרעים היסודות לצמיחתה של אלטרנטיבה שלטונית ורעיונית. מציאות הכיבוש תשמר את תודעת ההתנגדות לישראל, בין אם דרך חמאס ובין אם דרך פלטפורמות אחרות.

בנוסף, מציאות של כיבוש מתמשך ברצועה תשית על ישראל מחירים צבאיים וכלכליים מאמירים, בעייתו בעייתי במיוחד. תחזוקת הכיבוש תחייב הקצאת כוחות צבא רבים, תוך פגיעה ביכולת לנהל את הסיכונים מול גזרות רגישות אחרות; תטיל על ישראל את האחריות המלאה לניהול האזרחי של הרצועה, על כלל המורכבויות המדיניות והעלויות הכלכליות; תשחק את היחסים האסטרטגיים עם מדינות ערב, ותקפיא את תהליך הנורמליזציה עם ערב הסעודית, שנועד לייצר ברית אזורית מתונה נגד איראן והאסלאם הסוני הרדיקלי; תגרוור לחץ בינלאומי כבד והטלת מלוא האחריות למצב על ישראל; ותשית מחירים כלכליים כבדים על המשק הישראלי, דווקא בעת הצורך להתאושש מעלויות המלחמה ובעידן של חוסר ודאות בשווקים העולמיים על רקע התערעורת הסדר הגלובאלי והמעבר למדיניות פרוטקציוניזם ומלחמות סחר.

חלופה ג': המשך המצב הקיים (דחיית החלטות)

חלופה זו מתייחסת למציאות שבה ישראל אינה מקיימת נוכחות או לפחות פעילות צבאית ענפה ברצועה, ובה בעת נמנעת מלקדם יוזמות מדיניות להסרת חמאס מהשלטון. בטווח הזמן הקצר, זו החלופה שתאפשר ליישם את המתווה לשחרור החטופים ולדחות לעתיד מהלכים צבאיים ומדיניים נרחבים למיגור חמאס. בחלופה זו, פעילותה של ישראל תצטמצם במישור האזרחי לשליטה בהיקף הסיוע ההומניטרי שנכנס לרצועה (ללא פיקוח וללא אחריות על אופן חלוקתו), ובמישור הצבאי תסתפק בפעולות נקודתיות להסרת איום, ומעת לעת תוך הגברת הפעילות הצבאית כמהלך יזום של סיכול, או בתגובה לפעולות טרור שייצאו משטח הרצועה.

חלופה זו מבוססת על אסטרטגיית התהוויות, הסתגלות למציאות המשתנה וניסיון לנצלה לצרכי ישראל, ופחות על ניסיון לעצב את המציאות. כיום זו אינה חלופה רשמית של מדינת ישראל, וקשה להניח כי בשלב כלשהו בעתיד הנראה לעין תחליט מדינת ישראל לאמצה באופן רשמי. ואולם, זו חלופה ריאלי, מתוך דינמיקת מציאות שבה ישראל תימנע מקידום יוזמות צבאיות או מדיניות ברצועת עזה, או תיכשל ביוזמות שתנסה לקדם.

מספר תרחישים יכולים להוביל למציאות בעייתית זו, וביניהם: דבקות ישראלית בחלופת "ההגירה מרצון" ללא הצלחה לממשה, לחץ אמריקאי להימנע מכיבוש הרצועה משיקולים מדיניים, או כיבוש צבאי זמני ללא ניסיון או ללא הצלחה להצמיח שלטון פלסטיני חלופי. להתפתחותה של מציאות שכזו יכולים לתרום גם גורמים חיצוניים, דוגמת מידת נכונותן של מדינות ערב להתערב ברצועה כדי לייצבה ולשקמה; חידוש הלחימה בצפון נגד חזבאללה; תקיפה של מתקני הגרעין באיראן; או משברים פוליטיים פנים-ישראליים, אשר יסיטו את הקשב מעיסוק בייצוב הרצועה.

תרחיש זה צפוי להשליך לרעה על המציאות האזרחית ברצועה: בהיעדר תהליכי שיקום, הרצועה תתבוסס במציאות של קריסת תשתיות ומוסדות החיים: פליטות של מרבית האוכלוסייה ללא תשתיות דיור ותחבורה, קשיי אספקה סדירה של חשמל ומים, טיפול לקוי בביוב, ואקום כלכלי ותעסוקתי, ופערים עמוקים ביכולת לספק שירותים מדינתיים דוגמת רווחה ובריאות. אמנם סביר להניח כי קטר תהיה מוכנה להשקיע בייצוב אזרחי של הרצועה ואולי אף לתרום חלקית לשיקומה, אולם בנסיבות אלו מעמדה של חמאס רק יתחזק ברצועה.

בתורה, המציאות האזרחית הבעייתית תזין תהליכי עומק חברתיים. לצד החיוב, לא ניתן לשלול על הסף אפשרות כי מציאות החיים הקשה תוביל במעלה הדרך לתהליכי התפכחות בחברה העזתית מדרך האלימות והטרור והמחירים הקשים שהם מסבים לה.³⁴ זאת, בדומה לאופן שבו לקחי האנתיפאדה השנייה נצרכו לאורך זמן בחברה הפלסטינית ביהודה ושומרון, מה שסייע להרגעת השטח למשך תקופה לא מבוטלת. אולם לצד השלילה, וכנראה בסבירות רבה יותר, אותה מציאות קשה צפויה להזין תהליכים חברתיים בעייתיים דוגמת פשיעה ואלימות בהיקפים נרחבים, מאבקי כוח ושליטה מקומיים, וכן להוות כר נוח לקיצוניות דתית מתרחבת של האוכלוסייה.

במישור הפוליטי, חלופה זו תוביל בטווח הזמן הקצר להידוק מחדש של שלטונו הריכוזי של חמאס, כפי שכבר התרחש מאז שהונהגה הפסקת האש הראשונה (ינואר - מארס 2025). לעומת זאת, לאורך זמן, מציאות

³⁴ אורית פרלוב, שם.

החיים הבלתי נסבלת ברצועת עזה, לצד לחץ צבאי ישראלי, עלולים להוביל להיחלשות שלטון חמאס. בתרחיש אופטימי זה, צמיחתם של רעיונות והנהגות פוליטיים ודתיים חדשים ומתונים יותר, בעקבות חשבון נפש נוכח המצוקה האזרחית ברצועה, יחלו בפריפריה הפוליטית ויצברו בהדרגה תמיכה גוברת בקרב החברה הפלסטינית. ואולם בתרחישים שליליים, וסבירים יותר, היחלשות שלטון חמאס תוביל לתהליכי "סומליזציה" - התפרקות וכאוס - שיקרינו גם הם על צמיחת איומים חדשים-ישנים נגד ישראל, דוגמת עלייה של קבוצות ג'האד עולמי, תוך מאבקי שליטה אלימים ומרים בין חמאס לבין גורמים מתחרים, שיזלגו לכיוונה של ישראל (למשל בניסיון של חמאס לתעל את האיומים כלפיו לכיוון ישראל וללכד את הציבור תחת דגל המאבק בה).

במישור הביטחוני, חלופה זו צפויה לשמר את רצועת עזה כבית גידול לטרור ואלימות ולהגביר את הסיכונים הביטחוניים הישירים על מדינת ישראל. בהיעדר הסדרה כלשהיא שתכבול את ידיה, ישראל תהנה אמנם מחופש פעולה מדיני להפעיל לחץ צבאי על חמאס ועל יתר ארגוני הטרור ברצועה. בה בעת, חופש הפעולה יתקיים בתנאים של פעולות מנגד, דוגמת סיכולים, או במסגרת פשיטות וסבבי הסלמה מוגבלים בזמן, במרחב ובעוצמה, בדומה למציאות הביטחונית שהתקיימה מול רצועת עזה טרם ה-7 באוקטובר (אם ישראל תבחר לצאת מתוך חלופת ה"שב ואל תעשה" למהלך נרחב של כיבוש הרצועה, מדובר בזניחתה של חלופה זו).

לסיכום, קשה להעניק סבירות גבוהה לצמיחתם של תרחישים חיוביים לישראל מתוך חלופה של דחיית החלטות חיוניות. המשמעות הסבירות יותר מבחינתה של מדינת ישראל הן שליליות ומסוכנות: פוטנציאל למשברים הומניטריים שיזלגו לשטחה של ישראל, שחיקה של הסכמי השלום הקיימים עם מדינות ערב, קפאון של יוזמת הנורמליזציה עם ערב הסעודית, והנצחת מציאות אזרחית בלתי נסבלת שתהווה חממה לאלימות וקיצוניות, בין שמצד חמאס ובין שמצד גורמים אחרים.

חלופה ד': שלטון פלסטיני חלופי

חלופת הצמחתו של שלטון פלסטיני מתון שיחליף את שלטון חמאס ברצועת עזה כוללת מנעד רחב של אפשרויות: החל בממשל פלסטיני מקומי מבודל מהרשות הפלסטינית, דרך ממשל מקומי רצועתי עם זיקה סמלית ומצומצמת לרשות הפלסטינית, כחלק מפדרציה פלסטינית שתשמור על המסגרת ההסדרית בינה לבין ישראל; עבור בהשבת שלטונה של הרשות הפלסטינית ברצועת עזה; וכלה בשילוב הרצועה בהסדר שיקנה לשטחים הפלסטיניים מעמד של מדינה.

המדיניות הישראלית לאורך המלחמה משקפת חוסר קוהרנטיות וחילוקי דעות בנוגע לכדאיות החלופה הזו ובנוגע למאפייניה האפשריים. נראה כי שר הביטחון לשעבר גלנט תמך ביצירתה של חלופה שכזו, בעוד בסביבת ראש הממשלה "שיחקו" עם הרעיון, שסיכוייו היו קלושים מלכתחילה, להצמיח הנהגות מקומיות בסגנון "אגודות הכפרים", שיהיו בעלות אופי מוניציפלי-א-פוליטי וייצרו פרגמנטציה של המערכת הפוליטית ברצועת עזה. מכל מקום, במהלך המלחמה לא נעשה ניסיון ליישם רעיונות אלו והם נזנחו לטובת מדיניות עידוד "הגירה מרצון", מרגע שהעלה הנשיא טראמפ את הרעיון, בפברואר 2025.

היוזמה הקונקרטית שניצבת כיום על השולחן לשלטון פלסטיני חלופי ברצועת עזה מתבססת על ההצעה המצרית שזכתה בתמיכת הליגה הערבית במאס 2025. מדובר בהצעה שקידמו המצרים לאורך המלחמה, ועברה הרחבה הכוללת גם את נושא השיקום, במטרה להדוף את תוכנית ההגירה מרצון.

עיקרי היוזמה כוללים הקמת "ועדה מנהלית" פלסטינית מקומית, שתפעל במשך חצי שנה ותכין את הקרקע לחזרת הרשות הפלסטינית לניהול הרצועה. בפן האזרחי, ההצעה כוללת מתווה שיקום של תשתיות החיים והכלכלה שאינו מחייב את פינוי האוכלוסייה מהרצועה, בסכום שנאמד ב-53 מיליארד דולר. המימון יגיע מתרומות של מדינות וארגונים בינלאומיים, והרשות הפלסטינית תוביל את תהליך השיקום. בפן הביטחוני, כוחות מצריים וירדניים יקימו ויאמנו כוחות שיטור פלסטינים, לצד תמיכה בכניסת כוחות שמירת שלום בינלאומיים לשטח. בהצעה גלומה הבעייתיות שבהישארות נשק בידי הפלגים הפלסטיניים השונים, והיא לא מציעה מתווה לאיסוף הנשק של חמאס ולפירוק הזרוע הצבאית שלו, מלבד טענה כי פתרון הבעיה צריך להיות במסגרת הענקת זכויות לאומיות לפלסטינים והקמת מדינה פלסטינית, שייתרו לכאורה את הצורך במאבק בישראל.

בכירי חמאס הבהירו כי הם מקבלים את היוזמה המצרית ונכונים לוותר על שליטתם האזרחית על הרצועה, אך יתנגדו להתפרק מנשקם ולכל ניסיון להכניס כוחות לא פלסטיניים לשטח. ממשלת ישראל הזדהה להביע את התנגדותה ליוזמה, וגם ממשל טראמפ טען כי אינה מספקת וכי מדיניות ההגירה מרצון של הנשיא בעינה עומדת, הגם שהשליח המיוחד למזרח התיכון, סטיב ויטקוף, טען כי יש ביוזמה המצרית רכיבים חיוביים שראוי להמשיך ולדון בהם.

היוזמה המצרית מספקת, אם כן, מתווה לעצירת המלחמה והשבת החטופים תוך סיום שלטונו הרשמי של חמאס ברצועה והנחת היסודות לתהליך השיקום האזרחי. אולם, ההצעה מניחה יסודות רעועים לייצובה של רצועת עזה בטווח הזמן הארוך יותר. הרשות הפלסטינית תקבל בחזרה את המפתחות לרצועת עזה, מבלי שהיא נדרשת לעבור רפורמות של ממש אשר יבטיחו התמודדות אפקטיבית בשחיתות ובהסתה. חמור מכך, חמאס ישמור על נשקו, מה שיבטיח את המשך התייצבותו כגורם הכוח החזק בשטח.

מעבר לבעיות אלו, הפגם בחלופה זו נובע מכך שהיא מצמצמת את ההתמודדות עם הבעיה של חמאס לרובד השלטוני, ואינה נדרשת לבעיית השורש של אתוס ההתנגדות האלימה לישראל, הנטוע בחברה הפלסטינית. בנסיבות אלו, התחזקות המחודשת של חמאס היא רק עניין של זמן, וכמוה גם אפשרות צמיחתם של רעיונות רדיקליים נוספים.

ניתוחים ומחקרים שונים שהתפרסמו לאחר ה-7 באוקטובר והציעו מתווה ל"יום שאחרי", מצביעים על החשיבות "ל"יצר תנאים שיאפשרו את שיקומה והתמרתה של אומה שהונהגה בידי אידיאולוגיה רצחנית, ובכלל זאת צמיחת מוסדות יציבים ותרבות פלסטינית, ערבית ומוסלמית שאינה מחנכת לג'יהאד ומשלימה עם קיומה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי".³⁵

מחקרים אלו מתבססים על למידה ממקרי עבר של התמודדות מוצלחת וכושלת עם ארגונים קיצוניים דוגמת אלקאעדה, המדינה האסלאמית והאחים המוסלמים, ושל דה-רדיקליזציה של מדינות וחברות שחיו תחת משטרים קיצוניים ואלימים, דוגמת גרמניה הנאצית, יפן הקיסרית, משטר הבעת' בעיראק והטאליבן באפגניסטן. מהדוגמאות ההיסטוריות שבים ועולים שלושה תנאים הכרחיים ליצירתה של חלופה פוליטית

³⁵ נטע ברק-קורן, דני אורבך, נתי פלמר, הראל חורב, "ממשטר רצחני לחברה מתונה: התמרה ושיקום של עזה אחרי חמאס". 1 ביולי, 2024. [קישור](#)

ורעיונית מתונה לאידיאולוגיה הקיצונית: הבסה צבאית של המשטר הקיצוני, דה-רדיקליזציה של החברה, והצבת אופק מדיני של עצמאות לאומית.

הבסה צבאית של חמאס במטרה לאפשר לחלופה מתונה יותר לצמוח במקומו אינה מחייבת להשמיד כליל את יכולותיו הצבאיות של הארגון (יעד שספק אם ניתן להשיגו), אלא במידה שתספיק להפיכתו מאיום חריף לאיום שולי. כך ניתן יהיה למנוע מהארגון לסכל תהליכי הסדרה של רצועת עזה ושל הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ובה בעת לקנות זמן לצמיחתה של חלופה רעיונית מתונה ואטרקטיבית יותר בעיני החברה הפלסטינית.³⁶ עם זאת, במצב היכולות הצבאיות הנוכחי של חמאס, לא ניתן לומר כי האיום שהוא מציב ירד לרמה שולית. בנוסף, ההבסה נוגעת גם לצריבתה של תודעת ההפסד בקרב החברה העזתית, ותמונת המצב בנושא זה תלויה פרשנות ונתונה לוויכוח. בעוד יש המצביעים על היעדרו של חשבון נפש בקרב הציבור הפלסטיני בנוגע לאכזריות שהופגנה ב-7 באוקטובר, מגמות בשיח פלסטיני ברשתות החברתיות וניצני מחאה בשטח הרצועה מציגים תמונה מורכבת יותר, הכוללת ביקורת חריפה על הארגון, ואף משאלה שהרשות הפלסטינית תשוב לשלוט ברצועה.³⁷

דה-רדיקליזציה של החברה הפלסטינית מחייבת לשקם לא רק את התשתיות החומריות של רצועת עזה, אלא גם את התשתית התרבותית של החברה הפלסטינית - טיפול שורש לעקירת אידיאולוגיית השנאה ממערכות החוק, החינוך, הדת והתקשורת, והמרתה בנרטיב חדש. שינוי זה צריך לכלול טיהור של מערכות השלטון והחיים מדרמויות קיצוניות, שינוי תכנים והכשרות וכן השתתפות מנגנוני פיקוח. אולם, נודעת חשיבות רבה ליצירת נרטיב המשכי לאומה המובסת, שמעניק לה את האפשרות להישען על רכיבים מסוימים בזהותה, תוך הסטת הזהות לכיוון בונה ולא אליים. קונקרטי בהקשר של רצועת עזה, השינוי צריך להתמקד במעבר לתפיסת עולם מוסלמית-סונית מתונה. חשוב גם להשיג לגיטימציה מנהיגותית אסלאמית למהלך, על בסיס חלופות מתונות שיתכן שקיימות ברצועה, ואף לפי מודלים שפיתחו מדינות ערב כחלק מההתמודדות עם האסלאם הקיצוני בשטח.³⁸

אופק מדיני - השיח הישראלי העוסק בדה-רדיקליזציה של רצועת עזה, כפי שהופיע גם בחזון הקודם של ראש הממשלה נתניהו ל"יום שאחרי" ברצועת עזה (פברואר 2024), מתמקד רק ביעדים של הבסה צבאית ועקירת ההסתה ממערכות השלטון והחיים. לעומת זאת, הספרות העוסקת בנושא, גם על בסיס ניתוחים השוואתיים ומקרי בוחן היסטוריים, מצביעה על צורך להציב לאומה המובסת אופק חיובי של עצמאות מדינית וקבלה למשפחת העמים. זאת, במטרה לגייס את האוכלוסייה וההנהגה החדשה לתמיכה בדה-רדיקליזציה ואת שיתוף הפעולה הבינלאומי הנדרש למימון וביצוע הרפורמות.³⁹ גם במקרה הפלסטיני, "מאז החל

³⁶ Ghaith al-Omari, "Can Hamas Be Defeated?". The Washington Institute for Near East Policy, May 21, 2024. [Link](#)

Arie W. Kruglanski and Joel Singer, "Can the 'Idea' of Hamas Be Defeated?". psychologytoday, July 23, 2024. [Link](#)

³⁷ אהאב חסן, "ניצחונו של חמאס, תבוסתה של עזה". תלם, 9 במרס, 2025. [קישור](#); אורית פרלוב, שם.

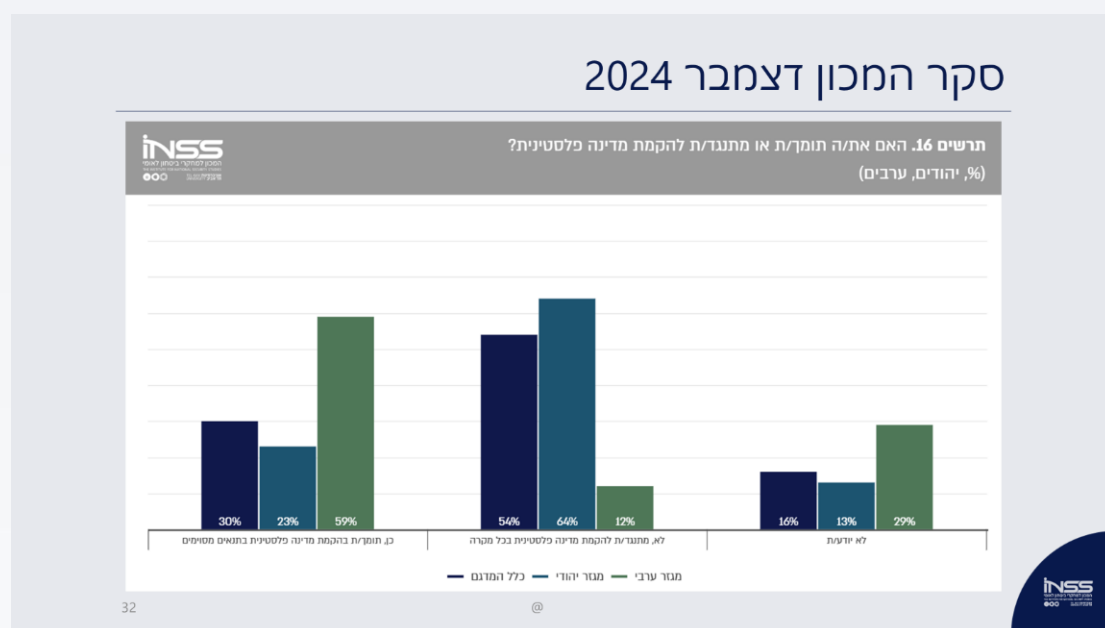
³⁸ נטע ברק-קורן, דני אורבך, נתי פלמר, הראל חורב, שם; מעיין ארמליון, "דה-רדיקליזציה ופיוס ישראלי-פלסטיני: לקחים והמלצות לאור סכסוכי עבר", מכון מתווים, יולי 2024. [קישור](#)

³⁹ Audrey Kurth Cronin. "How Hamas Ends: A Strategy for Letting the Group Defeat Itself". Foreign Affairs, June 3, 2024. [Link](#); Ghaith al-Omar, שם.

Arie W. Kruglanski and Joel Singer, שם; נטע ברק-קורן, דני אורבך, נתי פלמר, הראל חורב, שם;

החוקר הפלסטיני ד"ר חליל שקאקי לפרסם את סקריו, אפשר לזהות בהם כלל ברזל: בכל נקודת זמן שבה הציבור הפלסטיני חש שיש תוחלת מדינית קרובה וזמינה, הוא תמך בתנועה הפלסטינית שייצגה את התוחלת הזאת. מנגד, כאשר גבר הייאוש בציבור הפלסטיני מהדרך המדינית, כך גברה התמיכה הציבורית בחמאס.⁴⁰ עם זאת, ההתקדמות המדינית צריכה להיות תלויה בעמידה ביעדים מדידים קשורים, ולא בלוח זמנים קשיח, ובראשם חינוך לשלום, התנערות מאלימות ומטרור, ואפקטיביות ביטחונית ומנהלית.

בלב הדילמה בנוגע לאופק הפוליטי ניצבת השאלה האם הוא דורש בהכרח יעד קונקרטי של הקמת מדינה פלסטינית. יעד זה עולה מהתביעה המפורשת של ערב הסעודית מאז ה-7 באוקטובר,⁴¹ ומהיוזמה המצרית העדכנית שזכתה לתמיכת מדינות ערב. אולם, הוא עומד בניגוד לעמדתה של ממשלת ישראל, הנתמכת בסקרים עקביים המצביעים על אודות ירידה מתמשכת בתמיכת הציבור בישראל בפתרון שתי המדינות, ועל צלילה חדה בתמיכה בו מאז ה-7 באוקטובר.

לחלופין, קיימת האופציה של **נוסחת פשרה בין הצדדים הישראלי והערבי סביב אופק של עצמאות מדינית וריבונות פלסטינית מוגבלת ומפורזת**. ראוי לציין כי חלופה זו יכולה לזכות לתמיכה ציבורית רחבה יחסית בדעת הקהל הישראלית. סקר של המכון למחקרי ביטחון לאומי מדצמבר 2024 אמנם הצביע על כי רק 14% מהציבור היהודי ו-19.5% מכלל הציבור הישראלי תמכו בשלטון של גורם פלסטיני מתון ברצועה כחלופה הטובה ביותר ליום שאחרי שלטון חמאס. אולם, בהנחה ששלטון פלסטיני חלופי ילווה למשך תקופה ארוכה במנהלת בינלאומית שתסייע לו, הרי חיבור בין חלופה זו לבין החלופה של רצועת עזה באחריות אזורית/בינלאומית, שנבחנה גם היא בסקר, מגיע לכדי תמיכה של 51% מהציבור היהודי ו-52% מכלל הציבור. זאת, לעומת 39% מהציבור היהודי ו-33% מכלל הציבור שתמכו בחלופות של כיבוש וממשל צבאי או של סיפוח והחלת ריבונות ישראלית ברצועת עזה.

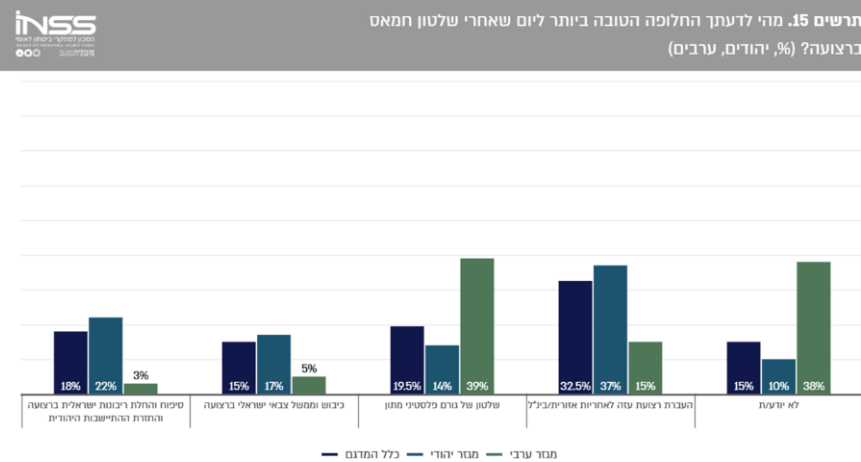
מעיון ארמליון, שם.

⁴⁰ מתי שטיינברג, "ההתמודדות האמיתי עם חמאס לא מתקיימת בזירה הצבאית". תלם, 20 בנובמבר, 2023. [קישור](#)

⁴¹ ליאור בן ארי, "מסלול עוקף ישראל, היעד: מדינה פלסטינית - כך מקדמים את יוזמת השלום הערבית". Ynet, 4

בנובמבר, 2024. [קישור](#)

סקר המכון דצמבר 2024

כך או כך, הלקחים ההיסטוריים ממקרי ההצלחה והכישלון של תהליכי דה-רדיקליזציה מעלים מספר לקחים משמעותיים, שעומדים בסתירה למדיניות הישראלית הנוכחית וזו אשר ננקטה לאורך המלחמה ברצועת עזה: דה-רדיקליזציה היא מהלך מורכב הרבה יותר מאשר הוצאת ההסתה ממערכת החינוך. היא מחייבת תהליך טרנספורמציה רחב של החברה הפלסטינית ושל התרבות הרצחנית שהשתרשה בקרבה. הבסת חמאס הינה הכרחית להשגת היעד, אך רחוקה מלהספיק, שכן היא מתחייבת פעולה במקביל לבניית חלופה רעיונית-פוליטית מתונה. בניית החלופה חייבת לכלול שיקום אזרחי - שאינו בבחינת פרס אחר לתהליך הזה-רדיקליזציה, אלא חלק מהאסטרטגיה להשגתה. כמו כן, דה-רדיקליזציה חייבת לכלול אופק פוליטי של ריבונות ועצמאות, שיוענק רק בכפוף לעמידה במדדים קשיחים. עוד ניתן ללמוד כי **מדינות ערב חיוניות להצלחת התהליך**, לא רק כמקור למימון תהליכי השיקום החומרי, אלא גם כמקור ידע להטמעת מודלים אלטרנטיביים של מערכות חיים ושלטון של אסלאם מתון.

לסיכום, חלופה של שלטון פלסטיני מתון וחלופי לחמאס תאפשר חופש פעולה ביטחוני לישראל⁴²; תמנע את תרחיש הכיבוש המתמשך שיטיל על ישראל את האחריות המלאה למצבם של תושבי הרצועה; תיצר את הפוטנציאל לדה-רדיקליזציה של הרצועה; ובנוסף לכל אלו, תיצור תנאים להשגת הנורמליזציה עם ערב הסעודית כחלק מיצירת ארכיטקטורה אזורית חדשה, שתסב תרומה משמעותית לביטחון הלאומי ולמצבה האסטרטגי של מדינת ישראל.⁴³

עם זאת, לחלופה זו מספר חולשות. הראשונה שבהן היא היכולת לדכא את חמאס ולמנוע ממנו להיות "ספוילר" לתהליך. האתגר הראשי הזה מעלה שאלה האם יש התכנות לחלופה זו, ללא כיבוש מלא של הרצועה ושליטה צבאית של צה"ל במרחב, למשך תקופה ממושכת שתידרש לטיהור תשתיות הטרור.

⁴² בסימולציה שקיים המכון למחקרי ביטחון לאומי בנוגע למתווה זה, אף אחד מהשחקנים האזוריים לא קיבל את הדרישה הישראלית לחופש פעולה, וגם לא נרתם לשלוח כוחות אפקטיביים לפירוק תשתיות טרור ולמניעת צמיחה והתעצמות חמאס מחדש. עם זאת, המענה החיובי של ישראל למתווה, ובכלל זאת נכונות להתקדם בתהליך מדיני בנושא הפלסטיני הביא לשינוי חיובי מהותי בעמדה האזורית והבינלאומית כלפיה. אודי דקל, "מתווה לסיום המלחמה ברצועת עזה וכינון קואליציה אזורית: סיכויים לצד קשיים". המכון למחקרי ביטחון לאומי, מבט על, גיליון 1883, יולי 2024. [קישור](#)

⁴³ Thomas Friedman, "A big strategic realignment in the Middle East may be coming". The New-York Times, February 2, 2024. [Link](#)

חולשה נוספת נוגעת לתלות גבוהה בהירתמות מדינות ערב ומתחים שעשויים להתגלע בנוגע לחופש הפעולה המבצעי של ישראל, ובנוגע למידת השילוב של הרשות הפלסטינית בתהליך. ממשל טראמפ עשוי לסייע במיתון חולשות אלו, על בסיס הלחצים שהוא מפעיל על מדינות ערב ועל הרשות הפלסטינית להירתם לפתרונות שלא יותירו את חמאס כריבון בשטח.

חסם מרכזי נוסף לקידומה של חלופה זו נובע מהפער העמוק בין התביעה להציב אופק של עצמאות וריבונות פלסטינית כחלק מייצוב שלטון חדש ברצועת עזה, לבין ההתנגדות הגורפת לכך כיום בהנהגה בישראל.

מעבר לכך, חולשתה של חלופה זו נוגעת לחוסר הוודאות לכך שגם בהינתן גורמים המאפשרים הקמתה של חלופה שלטונית לחמאס ברצועת עזה, המתבססת על פקידות ואנשי שלטון פלסטיניים, היא תחזיק במוטיבציה ותינהגה מלגיטימציה פנימית לקידום תהליכי דה-רדיקליזציה של מערכות השלטון והחברה ברצועת עזה.

השוואת חלופות אסטרטגיות לעזה

מדד	חלופת שב ואל תעשה	חלופת אוכלוסייה פינוי	חלופת ממשל צבאי	חלופת שלטון חלופי
מימוש מטרות המלחמה	מאפשרת השבת החטופים, אך לא פותרת את בעיית עזה, וחמאס ימשיך לשלוט ולהתחזק	תסיר את איום חמאס לחלוטין, אך אינה מקדמת את יעד השבת החטופים	תאפשר דיכוי משמעותי ומתמשך של חמאס, אך תפגע ביכולת השבת החטופים, ולא תאפשר מיגור כליל של חמאס בהיעדר מעטפת מדינית משלימה	תאפשר השבת החטופים וצמצום הדרגתי של השפעת חמאס, אך תדרוש השקעה ארוכת טווח ואין ערובה למיגור כוחו והשפעתו של חמאס
משמעות ביטחונית	מונעת הסתבכות צבאית ומאפשרת הסטת קשב לזירות אחרות, אך במחיר המשך האיומים מרצועת עזה	מיגור חמאס ויתר האיומים מרצועת עזה, אך פוטנציאל פגיעה בציביות משטרים באזור ויחסיהם עם מדינת ישראל, והתחזקות סנטימנט קיצוני בציבורים הערביים	שליטה ביטחונית ישראלית ברצועה, במחיר השקעת סד"כ רב לאורך שנים, תוך פגיעה בניהול הסיכונים מול גזרות אחרות	עשויה להביא שקט לטווח ארוך, אך לצד התעצמות חמאס וארגוני הטרור ופוטנציאל התפרצות מחדש של האלימות במועד מאוחר יותר
משמעות כלכלית	חוסכת עלויות בטווח הזמן הקצר, אך צפויה לדרוש עלויות של סבבי לחימה עתידיים ברצועה, לצד פגיעה במוטיבציית החזרה לעוטף	ישראל לא תצטרך להשקיע בשיקום הרצועה; עלויות טיפול בהתפנות האוכלוסייה (נמוכות יחסית לעלות השיקום)	עלויות כבדות של תחזוקת הכיבוש – מיליארדים עד עשרות מיליארדים	מרבית עלות השיקום והייצוב האזרחי יגיע ממקורות מימון ערביים ובינלאומיים

משמעויות משפטיות	אין אחריות ישראלית, לגיטימציה עקיפה לשלטון חמאס (גם מאפשרת להמשיך לטפל בו צבאית)	לכאורה אין בעיה משפטית להגירה מרצון, אך עדיין עשויה להיתפס כטיהור אתני בידי גורמים רבים	לכאורה אין בעיה משפטית בהעדר סיפוח, אך צפויה להגדיל לחץ בינלאומי, בהמשך למצב ביהו"ש	צפויה לתמיכה רחבה באזור ובזירה הבינלאומית
לגיטימציה בינלאומית	תתקבל בחיוב בקרב מרבית מדינות העולם והאזור, אך עשויה להיתפס כחולשה ישראלית	תמיכה אפשרית מצד ממשל טראמפ, לצד התנגדות נחרצת מצד מדינות האזור ומרבית מדינות העולם	התנגדות של מדינות ערב, ובמיוחד פוטנציאל חיכוך עם מצרים; פוטנציאל מחלוקת ערבית בנוגע למעורבות הרשות הפלסטינית	הסכמה רחבה של מדינות ערב ושל ממשל טראמפ; פוטנציאל מחלוקת ערבית בנוגע למעורבות הרשות הפלסטינית
נכונות מדינות ערב המתונות למעורבות ברצועה	נמוכה (סיוע הומניטרי)	לא סבירה	נמוכה (בהינתן שהכיבוש אינו חלק מתוכנית רחבה יותר של העברת השליטה בהמשך לידיים פלסטיניות)	גבוהה
השפעה על היחסים עם מדינות ערב	מקשה על התקדמות בנורמליזציה עם ערב הסעודית והרחבת הסכמי אברהם	הקפאת מהלכי נורמליזציה עם ערב הסעודית ושחיקה בהסכמים הקיימים	הקפאת מהלכי נורמליזציה עם סעודיה ושחיקה בהסכמים הקיימים	מאפשרת קידום הנורמליזציה עם ערב הסעודית והרחבת הסכמי אברהם
היתכנות מעשית	בעיית לגיטימציה פוליטית וציבורית בישראל	לא ברור אם יש מדינות המוכנות לקלוט פלסטינים בהיקפים נרחבים אם בכלל; המפרציות צפויות להפעיל מנופי לחץ כלכליים על ממשל טראמפ	אפשרית בטווח הזמן הקצר, קושי לשמר לאורך זמן נוכח עלויות צבאיות, כלכליות ומדיניות	התכנות גבוהה בהינתן נכונות ישראלית; סימן שאלה בנוגע למידת המעורבות וההירתמות של הרשות הפלסטינית

סיכום ומסקנות

במסמך זה נסקרו ונבחנו החלופות העיקריות שעל הפרק כיום בנוגע לעתידה של רצועת עזה. הניתוח מעלה תמונה עגומה של מנעד חלופות בעייתיות מבחינת משמעויותיהן עבור ישראל ומידת היתכנותן.

המשך המצב הקיים ודחיית החלטות - חלופה שלילית לישראל, אך בעלת סיכוי סביר להתממש: חלופה זו אמנם נתפסת כפסולה ובלתי רלוונטית מבחינת ההנהגה והציבור בישראל, היות שהיא מבטיחה את שימור חמאס ככוח השלטוני והצבאי ברצועת עזה, ולחלופין, פותחת פתח לתרחישי אנרכיה ("סומליזציה") ומשברים הומניטריים בהיעדר תהליכי שיקום. דא עקא, חלופה זו עשויה להפוך למציאות שתפתח ברצועת עזה, במיוחד בתרחישים, לא בלתי סבירים, של כישלון ישראלי לקדם חלופות אחרות, הזכות כיום לאטרקטיביות בעמדת הממשלה ובדעת הקהל.

"עידוד הגירה מרצון" - חלופה בעלת תועלת פוטנציאלית רבה שכן היא משנה לחלוטין את התנאים המזינים את המשך הסכסוך והעוינות מרצועת עזה כלפי ישראל, אך היתכנותה נמוכה וסיכוייה רבים. ישראל אימצה אותה כמדיניותה הרשמית, מעין פתרון קסם ל"העלמת" הבעיה של רצועת עזה, אך היתכנותה מוטלת בספק בעיקר בשל מנופי הלחץ הערביים על ממשל טראמפ והפער המסתמן במדינות אטרקטיביות המוכנות לפתוח את שעריהן להגירת הפלסטינים. לכל היותר, הגירת פלסטינים תוכל לשמש אסטרטגיה משלימה לחלופות מדיניות אחרות. התעקשות לראות בה חלופה ראשית צפויה להוביל את האסטרטגיה הישראלית למבוי סתום (למעשה היקלעות לחלופת "שב ואל תעשה"), או להיגררות אחר חלופות שיובילו גורמים אחרים, בלי להיערך אליהן בצורה מיטבית.

מהניתוח עולה כי בפני ישראל עומדות, **לכאורה, רק שתי חלופות אסטרטגיות: כיבוש הרצועה והשתת ממשל צבאי, ולחלופין, הקמת מנהל טכנוקרטי פלסטיני בחסות ערבית ובינלאומית.** ואולם, גם חלופות אלו כרוכות בסיכונים ומחירים כבדי משקל, והן עונות על האינטרסים הישראליים במידה חלקית מאוד: ממשל צבאי יצליח לדכא צבאית את חמאס, אך במחירים כבדים ביותר (צבאיים, כלכליים, מדיניים וחברתיים), ובחשבון אחרון לא יעלים את הארגון (כיוון שההתנגדות לכיבוש תייצר את התשתית לדור הבא של אנשי הארגון ותומכיו). לעומתו, מנהל אזרחי פלסטיני יצליח לסלק את חמאס ממוקד הכוח השלטוני, אך אינו מציב מענה ראוי לצורך בפירוז הרצועה ובפירוק חמאס ממשקו.

המבוכה האסטרטגית שבפניה ניצבת כיום ישראל בשאלת עתיד הרצועה היא במידה רבה תוצאה של מדיניות שגויה שננקטה מתחילת המלחמה, החוששת להציג את מצב הסיום הנדרש ואינה עקבית ביחס להחלטותיה שלה לאורך חודשי המלחמה: משיכת זמן בלחימה הצבאית והפעלת הצבא במתכונת שהבטיחה את שימור חמאס, הימנעות מקידום חלופה שלטונית לחמאס והתעקשות לא מספקת על עסקה כוללת לשחרור החטופים, שהייתה יכולה לשחרר בשלב זה את ידיה של ישראל לפעול באופן חופשי יותר ברצועה.

יתרה מכך, נראה כי המורכבות האסטרטגית בשאלת הרצועה מחריפה בימים אלו, כאשר ממשל טראמפ נטל במידה לא מבוטלת את ניהול המשא ומתן עם חמאס מידי ישראל, ועבר מעמדת מתווך לעמדת נושא ונותן עם הארגון. התפתחות זו, בשילוב דפוסי מדיניות החוץ החדשים שמיישם ממשל טראמפ, מצביעים על הצטמצמות מרחב התמרון המדיני שממנו נהנתה ממשלת ישראל עד כה לאורך המלחמה, ועל תלות גוברת בתכתיבים של ממשל טראמפ.

בהנחה שזה מצב העניינים, יש לכייל את מרחב החלופות האסטרטגיות של ישראל, גם בהתאמה לאינטרסים של ממשל טראמפ: לפי אפשרות אחת, האינטרס הראשי של הממשל ביחס לרצועת עזה הינו קידום חזון "הריבירה", במתווה "פינוי-בינוי". לפי אפשרות שניה, האינטרס הראשי של ממשל טראמפ הינו לסיים את המלחמה ברצועת עזה, וזאת ממספר טעמים: להביא לשחרור מלא של החטופים, להשתלב במדיניות סיום המלחמות של הנשיא, יתכן גם לאפשר עידוד הגירה בחסות הפסקת המלחמה, ולאפשר לקדם עסקה גדולה עם ערב הסעודית ולהרחיב את הסכמי אברהם כחלק מיצירת גוש אזורי מתון ומשגשג בהובלתה, שישרת את המאבק באיראן ובסין ואת הפניה לאסיה שמובילה ארצות הברית.

אם האינטרס האמריקאי המוביל הינו "חזון הריבירה", ישראל יכולה, לכאורה, להסתפק בהכנותיה לכיבוש הרצועה ולהטלת ממשל צבאי, תוך היערכות ל"הגירה מרצון" של האוכלוסייה. ואולם, **אם, כפי שמסתמן, האינטרס ה"סעודי-אזורי" הוא המוביל את החשיבה האסטרטגית של הממשל האמריקאי, הרי שנדרש לארגן מחדש את החשיבה האסטרטגית הישראלית ביחס לרצועת עזה:**

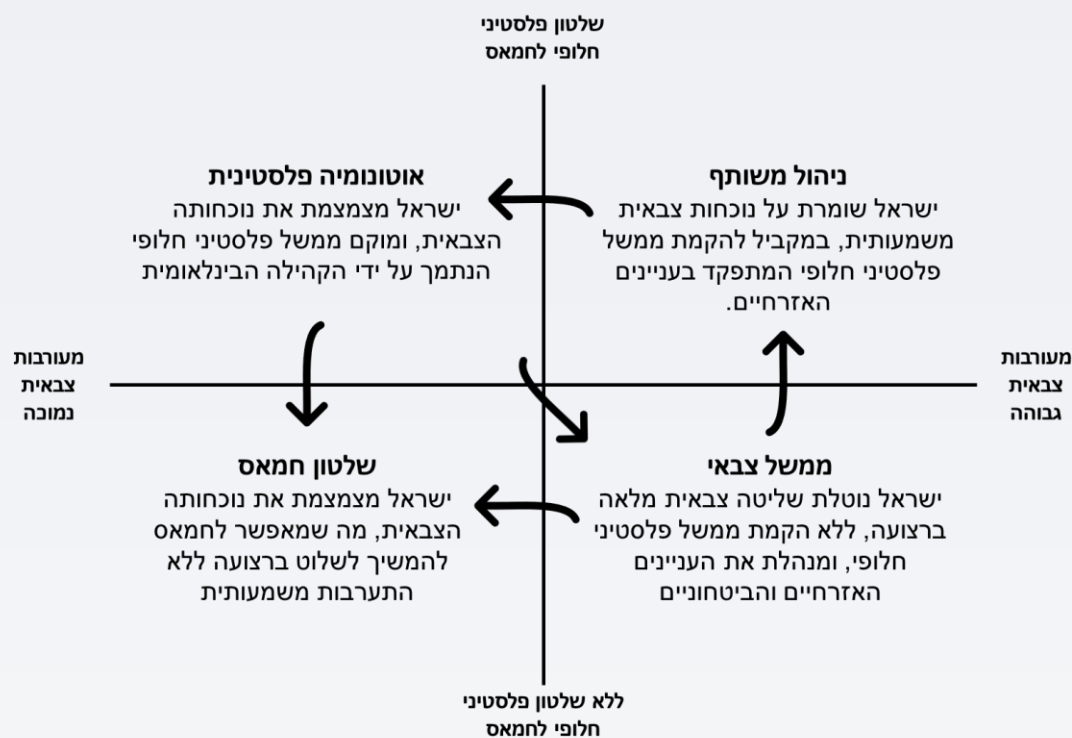
א. **להשפיע על מתווה החלופה השלטונית לחמאס במקום להתנגד לו** (If you can't beat them, join them). במקום להתנגד ליוזמות הערביות, על ישראל להשפיע עליהן בהתאם לתנאים ודרישותיה - **רפורמות ברשות הפלסטינית** כתנאי לחזרתה לרצועה, ובראשן הכרה במדינת ישראל כבית הלאומי של העם היהודי ועקירת ההסתה;⁴⁴ **כינון מנגנון ברור לפירוז הרצועה ולפירוק חמאס וארגוני הטרור מנשקם**; שמירה על **אחריות ביטחונית ישראלית גוברת; והתחייבות ערבית למעורבות עמוקה** במימון השיקום ובקידום תהליכי הפירוז והדה-רדיקליזציה.

ב. **לכרוך את ההסדרה של רצועת עזה בהסכם נורמליזציה עם ערב הסעודית**, כמהלך כולל להרחבת הסכמי אברהם ולסיום הסכסוך הישראלי-ערבי, ולשינוי פני האזור לעבר ניצחון היסטורי של ברית המתונים, בהובלת ארצות הברית. כריכת ההסדרה של הזירה הפלסטינית, או לפחות של רצועת עזה, בנורמליזציה עם ערב הסעודית, עשויה מן הצד האחד לאפשר את השגת הנורמליזציה, ומן הצד השני, להשיג את הערביות שיוכלו לדחוף את המערכת הפלסטינית להסדרה בתנאים נוחים לישראל.

ג. **להיערך לכיבוש הרצועה, אך רק כחלק מאסטרטגיה רחבה, ולא כמצב סיום רצוי או כיעד העומד בפני עצמו** - גם בנסיבות של חידוש הלחימה, נכון להגביל את מטרות המלחמה להשגת יעדים צבאיים של שחיקת יכולות הטרור, יתכן אף תוך הטלת ממשל צבאי זמני - כחלק מאסטרטגיה רחבה יותר של ייצוב אזורי ושלטוני של הרצועה הכולל הצמחת שלטון חלופי ומתון לחמאס, ומבלי להיגרר לכיבוש בלתי מוגבל בזמן, על מחיריו הבלתי סבירים.

ד. **לשמור על חופש פעולה מבצעי מתמשך ברצועת עזה**, כדי לאפשר את הדיכוי המתמשך של חמאס ויתר ארגוני הטרור, ולשמור על האינטרסים הביטחוניים הישראליים.

⁴⁴ פירוט רחב יותר של הדרישות מהרשות הפלסטינית צריכה לכלול: הכרה בפיתרון שתי מדינות-לאום ובמדינת ישראל כבית הלאומי של העם היהודי; שיפור המשילות; התחייבות שחמאס לא ישולב בהנהגה; אשרור מחויבות הרשות למנוע טרור ואלימות ולשלושת תנאי הקוורטט - הכרה בישראל, הכרה בהסכמים הקיימים ומניעת טרור ואלימות; כינון לסובלנות וביטול תכנים המעודדים רדיקליזציה; הפסקת העברת כספים למשפחות הטרוריסטים ולאסירים.

ההצעה העולה ממסמך זה, אם כן, היא ליישם **אסטרטגיה דו-ראשית**, שאפשר שנכון היה לקדם כבר בשלבים הראשונים של המלחמה ברצועת עזה, ונכון ליישמה גם כעת, תוך לקיחה בחשבון של הנסיבות המשתנות (ממשל טראמפ, העומס על סד"כ המילואים). אסטרטגיה זו **משלבת בין המעשה הצבאי למעשה המדיני**, באופן שכל אחד מהמאמצים תורם גם להצלחת המאמץ השני:

- **לחץ צבאי אינטנסיבי ומתמשך, עד כדי כיבוש מלא של הרצועה** - תכלית הפעולה הצבאית אינה רק להשמיד את תשתיות הצבאיות, השלטוניות והתנועתיות של חמאס (יעד שכאמור ניתן להשיג במידה רבה אך לא מוחלטת), אלא גם לנטרל את יכולתו של הארגון להתנגד ליצירתה של חלופה לשלטונו ברצועה, להניע את האוכלוסיה הפלסטינית להקיא מתוכה את חמאס (ואולי גם לייצר תנאים משופרים ל"הגירה מרצון"), ולייצר מנופי לחץ על מדינות ערב לקדם חלופה שלטונית-רעיונית ברצועת עזה, שתהיה נוחה לישראל. במילים אחרות, **מאמץ צבאי, שלצד שחיקת יכולותיו ותשתיותיו של חמאס, ימשפר את התנאים וקונה זמן לייצוב חלופה שלטונית-רעיונית לחמאס.**

- **יוזמה מדינית להקמת שלטון פלסטיני חלופי לחמאס ברצועת עזה** - הצהרה ישראלית על תמיכה בחלופה שלטונית פלסטינית מתונה ברצועת עזה, על חורבות חמאס, וקידומה באמצעות הסכמות עם מדינות ערב, שיתורגמו בהמשך למעשים בשטח (דוגמת החלת שלטון מקומי חלופי לחמאס באזור מתוחם ברצועת עזה, שטוהר במידה רבה מנוכחות חמאס, כבסיס להתרחבות בהמשך ליתר הרצועה). עצם ההתחייבות ההצהרתית של ישראל, קל וחומר אם תעוגן בהסכם עם מדינות ערב, תספק להן את הערובה הנדרשת למעורבות בעיצוב וייצוב המציאות החדשה ברצועה ותמריץ את תושבי עזה להירתם לאופק החיובי שנפרס בפניהם, להגביר ולהחזיק את התנערותם מחמאס, **באופן שאף יתרום למאמץ הצבאי לדיכוי חמאס ויאץ אותו.**

אסטרטגיה זו מחייבת שיתוף פעולה נרחב עם מדינות ערב, ולכן נכון שתקודם כחלק מהסכם אזורי שיכלול נורמליזציה עם ערב הסעודית ויוביל לסיומו, הלכה למעשה, של הסכסוך הישראלי-ערבי. מבחינת הפלסטינים, האופק המדיני של אסטרטגיה זו הוא עצמאות וריבונות מוגבלים, בעוד ישראל שומרת על

חופש הפעולה המבצעי ועל המשך הפעילות למיגור חמאס ולסיכול איומים מתפתחים ברצועה, תוך שילוב בין אמצעים צבאיים לבין אמצעים כלכליים, משפטיים ומדיניים.

רצועת עזה, כמיקרוקוסמוס של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, מציבה כיום את מדינת ישראל מול אחד האתגרים האסטרטגיים הסבוכים והגדולים בתולדותיה. אין בנמצא פתרונות פשוטים וקלים, ולא ניתן יהיה לחמוק מהכרעות צבאיות ומדיניות קשות על מנת להתמודד עם אתגר זה באורח מיטבי.

האסטרטגיה המוצעת כאן אומנם מורכבת יותר ליישום, לעומת החלופות החד-ממדיות הנדונות בשיח הישראלי. אולם, אסטרטגיה זו ריאלית מבחינת התכנונה המעשית, ובשונה מהחלופות האחרות היא טומנת בחובה הזדמנות לעצב את רצועת עזה במסגרת ראייה רחבה של האינטרסים הלאומיים, ותוך ניהול סיכונים ומשאבים מושכל ומאוזן יותר: איזון בין הסיכונים והצרכים הביטחוניים ברצועת עזה וביתר הגזרות, מינוף ההזדמנות המדינית לסיום הסכסוך הישראלי-ערבי וליצירת ברית אזורית שתשפר באופן היסטורי את מצבה האסטרטגי של מדינת ישראל, והתחשבות בהשלכות העמוקות של הסוגיה העזתית על הכלכלה, הפוליטיקה והחברה בישראל.

נספח א': התוכנית המצרית לרצועת עזה – "אסטרטגיית השיקום וההתאוששות"

1. שיקום התשתיות והדיור

- פתרונות דיור זמניים: הקמת מתחמי מגורים מבוססי קונטיינרים ושכונות דיור זמניות.
- בניית 460,000 יחידות דיור קבועות תוך שימוש בטכנולוגיות בנייה מתקדמות.
- לפי התוכנית המצרית "עזה 2030", יוקמו מעל 1,700 בנייני מגורים חדשים שיספקו כ-42,000 יחידות דיור ברחבי הרצועה.
- יוקמו שני נמלים ימיים חדשים לצד יצירת שטח מלאכותי של 14 קמ"ר בים לשימושים עירוניים ותשתיתיים.
- שיקום מערכות המים, החשמל והביוב, ובניית מחדש של כבישים ותשתיות עירוניות.

2. שיקום השירותים הציבוריים

- הקמת מרכזים רפואיים מודרניים, כולל שיקום בתי החולים שנהרסו.
- שחזור מערכת החינוך: בניית בתי ספר חדשים, פיתוח תכניות לימוד ושיקום מוסדות אקדמיים.
- הקמת אזור ממשלתי, אזור לוגיסטי, שירותים ציבוריים ושיפור רשת התחבורה.
- בניית מתקני אנרגיה מתחדשת ושימוש באנרגיה סולרית לצמצום התלות במקורות חיצוניים.

3. פיתוח כלכלי ותעסוקה

- יצירת כ-500,000 מקומות עבודה בשיקום, בנייה, תעשייה וחקלאות.
- הקמת אזורי תעשייה חדשים לתמרוץ עסקים והשקעות.
- פיתוח אזור מסחרי, מרכזי קניות, שדרות תירותיות וכפרי נופש לאורך החוף.
- פיתוח נמל תעופה בינלאומי לצד נמל מסחרי ונמל תירותי כחלק מהחזון הכלכלי של הרצועה.

4. ניהול משברים והיערכות לעתיד

- יצירת מערך הומניטרי מתקדם לשיפור ניהול אסונות עתידיים.
- הקמת מנגנוני פיקוח בינלאומיים להבטחת שקיפות וניהול תקין של כספי השיקום.
- חיזוק מנגנוני שלטון והקמת מבני ממשל מתפקדים ברצועה, לרבות הקמת ועדה פלסטינית עצמאית לתקופת מעבר של 6 חודשים שתנהל בחסות הרשות הפלסטינית בגדה.

שלבי הביצוע

1. שלב ההתאוששות המוקדמת (6 חודשים, 3 מיליארד דולר)

- פינוי הריסות, ניקוי מוקשים וחומרים מסוכנים.
- הקמת תשתיות חירום לשיקום השירותים הבסיסיים.
- שיקום מחנות הפליטים והספקת סיוע דחוף.

2. שלב הבנייה הראשונה (שנתיים, 20 מיליארד דולר)

- הקמת מבנים חדשים, שחזור מערכת התחבורה, ובנייה מחדש של רשתות חשמל ומים.
- הרחבת אזורי תעשייה וחידוש הכלכלה המקומית.
- הקמת מרכזים חינוכיים ורפואיים מתקדמים.

3. שלב הבנייה השנייה (2.5 שנים, 30 מיליארד דולר)

- בניית דיור קבוע לתושבים, חיזוק שירותי הבריאות והחינוך.
- שיקום נמל עזה ושדה תעופה מסחרי.
- הקמת תשתיות תחבורה מודרניות לקישוריות גבוהה יותר.

4. שלב הפיתוח ארוך-הטווח (עד 2030)

- הפיכת עזה לעיר מודרנית עם מערכות חכמות לניהול עירוני.
- פיתוח בר-קיימא של אזורים כלכליים וחקלאיים לשיפור עצמאות כלכלית.
- יצירת מסגרות שלטוניות יעילות לתמיכה באוכלוסייה.

האתגרים והסיכונים

- **מחסור במימון:** עלות הפרויקט עצומה ודורשת שיתוף פעולה בין-לאומי רחב.
 - **אתגרים פוליטיים:** חוסר יציבות פוליטית וביטחונית עלול לעכב את הביצוע.
 - **ניהול וסיוע בינלאומי:** הצורך בפיקוח על חלוקת המשאבים ושימוש נכון בתקציבים.
 - **היערכות לאסונות עתידיים:** פיתוח תשתיות עמידות ותוכניות ניהול סיכונים.
-

נספח ב': דירוג החלופות לרצועת עזה באמצעות "חוכמת מומחים"

התוכנית הפלסטינית במכון למחקרי ביטחון לאומי מנהלת פלטפורמת "חוכמת מומחים" - ממשק טכנולוגי המאפשר לקבל חוות דעת מעשרות מומחים ואנשי מעש, המתמחים בזירה הפלסטינית, ביחס לחלופות שונות ובאמצעות ניקוד ודירוג החלופות השונות.

להלן תוצאות הצבעה שנערכה במאס 2023, בנוגע לחלופות השונות לרצועת עזה שנדונות במסמך זה. הדירוג התבצע טרם חידוש הפעלת האש והפעילות הקרקעית של צה"ל ברצועת עזה במאס 2025.

משתנה / חלופה	המשך המצב הקיים	עידוד הגירה מרצון	ממשל צבאי	שלטון חלופי עם הרש"פ	שלטון חלופי ללא הרש"פ
מימוש מטרות המלחמה	1.52	2.68	3.32	3.76	3.16
ירידה באיום הטרור	2.36	2.24	3.12	3.04	2.76
נטל כלכלי נמוך על ישראל	2.32	2.68	1.32	3.72	3.60
מקדם נורמליזציה וקואליציה אזורית	1.48	1.36	1.36	4.44	3.36
מידת הנכונות של מדינות ערב המתונות למעורבות בניהול הרצועה	1.60	1.64	1.60	4.28	3.16
לגיטימציה בינ"ל	1.76	1.36	1.24	4.56	3.48
היתכנות מעשית	2.84	1.48	2.96	2.92	2.56
סך הכל משוקלל	1.98	1.92	2.13	3.82	3.15

מקרא צבעים:

ערכים 1-2
ערכים 2-3
ערכים 3-4
ערכים 4-5